

ISSN 2345-1858
E-ISSN 2345-1890

Buletinul Științific

*al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

ediție semestrială

2(2)
2015

Piața Independenței 1,
Cahul, MD-3909
Republica Moldova

tel: (373 299) 2.24.81
cercetareusc@gmail.com

Buletinul Științific

*al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*

ediție semestrială

seria

ȘTIINȚE SOCIALE

2(2)
2015

COLEGIUL DE REDACȚIE al seriei ȘTIINȚE SOCIALE

Redactor-șef al seriei:

Sergiu Cornea, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Membri:

Guceac Ion, membru corespondent, doctor habilitat în drept, profesor universitar, vicepreședinte al Academiei de Științe a Moldovei

Solomon Constantin, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Juc Victor, doctor habilitat în științe politice, profesor cercetător, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei

Florin Tudor, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Floroiu Mihai, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Orlov Maria, doctor în drept, conferențiar universitar, președinte al Institutului de Științe Administrative din Republica Moldova

Cornea Valentina, doctor în sociologie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Cebotari Svetlana, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Trofimenco Nicolai, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Mariupol, Ucraina

Maria Ureche, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

Sîmboteanu Aurel, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Academia de Administrare publică

Bercu Oleg, doctor în istorie, lector superior universitar, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

CUPRINS

SPRINCEAN Serghei, SEMNIFICAȚII POLITOLOGICE ȘI SISTEMICO-METODOLOGICE ALE CORELAȚIEI DINTRE BIOETICĂ ȘI SECURITATEA UMANĂ.....	4
BERCU Igor, CONSIDERAȚII PRIVIND REGIMUL JURIDIC AL NEMUSULMANILOR DIN KAZÂ-LELE OTOMANE DE PE TERITORIUL ȚĂRII MOLDOVEI (SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XV-LEA – ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA).....	20
CERNOV Alexei, STATUTUL JURIDIC AL TRANSNISTRIEI IN CADRUL REPUBLICII MOLDOVA CA STAT INTEGRU.....	28
ТАРАН Ион, ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ДОГОВОРА ДИСТРИБЬЮЦИИ В ГРАЖДАНСКОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА.....	38
NUȚ Gabriela-Ștefania, DREPTURILE AVOCATULUI ÎN CURSUL FAZEI DE URMĂRIRE PENALĂ.....	44
COVALCIUC Ion, ACTUALITATEA ȘI IMPORTANȚA ACTIVITĂȚII SPECIALE DE INVESTIGAȚII ÎN CONTEXTUL ULTIMELOR MODIFICĂRI LEGISLATIVE.....	62
СОСНА Александр, ФРУНЗЕ Юрий, О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ПРИМЕНЕНИЯ АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА НАРУШЕНИЯ ЖИЛИЩНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА.....	74

**SEMNIFICAȚII POLITOLOGICE ȘI SISTEMICO-
METODOLOGICE ALE CORELAȚIEI DINTRE BIOETICĂ ȘI
SECURITATEA UMANĂ**

SPRINCEAN SERGHEI,
*doctor în politologie, conferențiar universitar,
cercetător științific coordonator,
secretar științific al
Institutului de Cercetări Juridice și Politice
al Academiei de Științe a Moldovei
Chișinău, Republica Moldova
sprinceans@yahoo.com*

Rezumat: *Dimensiunea non-militară a securității a câștigat teren în fața celei militare, mai cu seamă în ultimele decenii. Motivul principal este simplu și evocat mult prea des în studiile de securitate: conștientizarea faptului că, odată cu sfârșitul Războiului Rece, amenințarea militară de mare amploare s-a diminuat, fiind înlocuită de noi riscuri, pericole și amenințări de natură politică, economică, socială, ecologică etc. Cu toate acestea, se constată existența unor constante determinante pentru perioada post-război rece: nevoia de democratizare și dezvoltare nu numai a fostelor țări comuniste, ci și a altor state slab dezvoltate din toată lumea.*

Securitatea umană, ca o nouă concepție constructivistă în studiile de securitate care a determinat apariția de noi dimensiuni în cercetarea domeniului securității, a fost generată de critica la adresa neorealismului și înseamnă asigurarea securității concentrată pe interesele și nevoile individului uman, iar interesele de securitate ale colectivității și statului sunt secundare și inferioare ca prioritate față de securitatea persoanei.

Ca rezultat al evidențierii rolului individului în procesul de securizare, problema securității capătă noi valențe, pe lângă cele militare, precum aspecte economice, ecologice, societale, politice, chiar și lingvistice și discursive (Jaap de Wilde) sau semnificații etice prin implicarea sistemului de principii morale și valori personale ale individului. În acest ultim context, securitatea devine o problemă de etică în condițiile în care securizarea se remarcă ca o componentă de bază a realizării binelui comun.

Elaborarea de către biologul american Van Rensselaer Potter a teoriei bioetice - concepție a supraviețuirii și securizării globale a

progresului social, securitatea și depășirea crizelor globale poate fi un obiectiv realizabil doar în condițiile bioetizării politicului și a vieții sociale prin promovarea unor astfel de principii precum cel al biocentrismului, coevoluției, responsabilității, cooperării atât dintre state și alte instituții internaționale, responsabile de implementarea strategiei de dezvoltare durabilă, cât și dintre societate și natură.

Cuvinte-cheie: Securitate umană, corelație, criză globală, supraviețuirea omenirii, bioetică, abordare sistemică.

POLITICAL AND SYSTEMIC-METHODOLOGICAL MEANINGS OF CORRELATION BETWEEN BIOETHICS AND HUMAN SECURITY

Abstract: *Non-military dimension of security became more important than the military one especially in the last decades. The most important reason of this is often present in security studies: together with the end of Cold War the military menaces have diminished, being replaced by new risks, dangers and dangers of political, economic, social or environmental nature. In the same time, there are several determinant constants for the period of post-Cold War such as: need of democratization and development, not only of past communist countries but of all developing countries in the world.*

Human security as a new concept, from the perspective of defining of its basic components: liberty of necessities and liberty of fear, strongly supports the fulfilling of most important social and political objectives and purposes of bioethics. The liberty of necessities become an achievable goal, as a state where the specific needs of human being (physiological, spiritual and social political) will not impede anymore his personal progress as a source of insecurity, impoverishment and pauperization. The freedom of fear is, moreover a psycho-emotional state of the human being, allowing him to be exempted of worry and dread of future as a natural outcome of implementation of sustainable and rational, equitable and participative policies and strategies.

As a result of stressing of the role of individual in the process of securitization, the problem of security becomes more complex, enriched with such new aspects beside military as economic, environmental, societal, political and even linguistic land discursive (Jaap de Wilde) or with ethical

meanings by referring to the system of moral principles and values of individual. In this last context, security becomes a problem of ethics in conditions of necessity to fulfill the common good.

The discipline of Bioethics, founded more than 40 years ago by American biologist Van Rensselaer Potter as an appropriate set of theoretical and practical methods and tools to counter the global problems, becomes more actual than never as an element which catalyzes and generates macro-systemic social, economic and political changes and permutations in conditions of aggravation of global multiaspectual crisis. Bioethics, actually, deals with correlation and adaptation of social mentality, of social moral and value systems to most fundamental needs of contemporary human civilization as the necessity to survive in sustainable conditions, by overcoming global menaces and to assure global security for a better future of the offspring of contemporary humankind.

Keywords: Human security, correlation, global crisis, mankind survival, bioethics, systemic approach.

Evoluția rapidă a crizei fără de precedent a moralității omului, degradarea catastrofală a stării ecologice de pe Terra, imposibilitatea omenirii de a-și controla impactul nociv asupra mediului ambiant, incapacitatea omului de a se adapta la fel de rapid la schimbările climei și fluxurile informaționale ale civilizației tehnologice, toate cele enumerate mai sus ridică în fața științei viitorului noi provocări și noi sarcini, astfel încât devine evident că va avea sorți de izbândă doar acel tip de știință care vine în ajutorul omului și a omenirii, în perspectiva concretă de elaborare a strategiei generale de supraviețuire a omului ca specie. Astfel că, cu siguranță, putem afirma că imperativul primordial al societății de mâine devine evitarea celui mai mare pericol din istoria omenirii de până acum care rezidă în amenințarea cu dispariția completă a Omului.

Știința contemporană reprezintă o comuniune bine încheagată de idei și paradigme, metodologii și construcții teoretice, care sunt bine pregătite pentru o eventuală criză a praxisului uman și care, în situații extreme, ar fi capabilă să acorde un suport și sprijin substanțial efortului lui Homo Sapiens de a găsi soluții eficiente în perioade scurte de timp. Aceasta începe să devină, și cu timpul va reprezenta o direcție strategică de dezvoltare a științei, și anume este vorba de creșterea expresă a capacității științei viitorului de a fi mai mobilă, mai maleabilă și mai deschisă posibilelor

inconveniențe și schimbări ale principiilor tradiționale ale științei [1, p. 146]. Netradiționalul, inventivitatea și noutatea începe să domine gândirea științifică ca și pe cea profană și, peste o perioadă, inevitabil, va ajunge să fie exacerbât și exagerat și acest principiu și pilon al cunoașterii științifice al viitorului pe perioada crizei fără de precedent ce va amenința omenirea cu dispariția acesteia. Erodarea pilonilor de bază, a postulatelor fundamentale cu trecerea timpului și cu schimbarea priorităților, este tot atât de naturală în cadrul dezvoltării științei ca și pentru organizarea și funcționarea corpului social. În orice caz, schimbările majore fundamentale se produc la intervale temporale importante și sub presiunea substanțială a necesităților emergente, încadrate în anumite crize revoluționare de proporții globale, față de care nici un domeniu social nu rămâne indiferent, vibrând în felul său propriu, modificându-se și adaptându-se în căutarea unor soluții vitale.

Dat fiind faptul ca omenirea la ora actuală deja este puternic afectată de criza globală care o solicită din ce în ce mai mult, presupunem că o astfel de renunțare la specificul și caracterul relevat mai sus, al științei contemporane abia perceptibil astăzi, dar care v-a deveni marcant pentru știința de mâine, v-a deveni cu adevărat actuală numai după depășirea completă a crizelor contemporane și înlăturarea definitivă a pericolelor ce amenință acum Omenirea. Perioada post-criză trebuie să preocupe comunitatea științifică mondială, deoarece anume regândirea principiilor existenței umane și priorităților acesteia, a valorilor și imperativelor societății de poimâine ne va deschide și va limpezi cu adevărat realitatea asupra posibilităților de organizare strategică a societății zilei de mâine, adică pe perioada cea mai definitorie în lupta hotărâtoare și bătălia finală cu criza mondială pluridimensională.

În vederea realizării obiectivului de depășire a crizei mondiale și de asigurare a supraviețuirii omenirii în condițiile date, sunt antrenate importante forțe atât intelectuale, de elaborare teoretică a planului și programului de ieșire din criza globală, cât și forțe cu caracter aplicativ de implementare a strategiilor date. Din acest punct de vedere, se remarcă domeniul bioeticii ca ”o punte către viitor”, fondat acum 50 de ani de către biologul american Van Rensselaer Potter, în calitate de set special de cunoștințe științifice și practice pentru realizarea depășirii crizei mondiale prin revizuirea fundamentelor morale a relațiilor societății umane cu natura înconjurătoare [2, p. 17]. Alături de calea și metoda bioetică de realizare a depășirii sustenabile a crizei globale de către umanitate se mai amintește de potențialul pozitiv și creativ al procesului de scientizare a practicilor publice

de guvernare, de gestionare a afacerilor etc., precum și de astfel de căi de combatere a crizei mondiale precum intelectualizarea societății – creșterea ponderii și rolului social al intelectualității, sau securizarea proceselor sociale prin sporirea gradului de protecție a colectivităților umane și omului în contextul dezvoltării tehnologiilor și cunoștințelor potențial periculoase [3, p. 115].

La momentul actual, biotehnologiile vin cu soluții reale, ingenioase, inedite, uneori geniale la multiple problemele de o importanță cardinală pentru progresul societății umane precum biotehnologiile din domeniul ingineriei genetice, din domenii ce țin de selecția, ameliorarea și îmbogățirea structural-funcțională a plantelor, animalelor, solului, apelor, atmosferei, precum și implementarea unor soluții interdisciplinare biotehnologice în informatică, cibernetică, sinergetică etc. Totodată, modalitățile și metodele biotehnologice, în dezvoltarea lor vertiginoasă, generează un șir de provocări și amenințări, uneori imprevizibile și involuntare, dar pe atât și de periculoase la adresa securității individuale a cetățeanului, cât și la adresa integrității și sănătății întregii comunități umane mondiale [4, p. 127].

Fenomenul bioeticii, încă de la primii săi precursori din prima jumătate a secolului XX, s-a manifestat ca un factor benefic și mobilizant pentru întreaga comunitate științifică, pentru opinia publică alertată de efectele dezastruoase ale crizei mondiale, cât și pentru clasa politică în continuă căutare de soluții în formă de politici și strategii generale în vederea conferirii unei direcții sustenabile progresului omenirii în ansamblu.

Bioetica în spațiul politic și sociocivilizațional se manifestă diferit, în dependență de caracteristicile de bază ale acestor spații, reieșind din setul de așteptări sociale față de metoda bioetică de asanare a crizei globale, cât și în funcție de scopurile și sarcinile concrete trasate în fața comunității științifice care coordonează lansarea bioeticii ca disciplină teoretico-metodologică dar și ca domeniu practic de implementare a valorilor și principiilor bioetice. Diversele diferențe culturale, religioase, etice, mentale, socio-politice sau tehnologico-economice, ca nivel de viață și standarde de calitate, caracteristice unui număr enorm de comunități umane ce populează planeta Pământ contribuie, pe de o parte, la fortificarea potențialului omenirii de a face față celor mai violente și distrugătoare efecte și rezultate ale crizei globale pluridimensionale, prin diversitatea pe care o creează, dar pe de altă parte, constituie un impediment în găsirea unor elemente sociocivilizaționale comune dintre diverse comunități, în vederea realizării

unei coordonări și organizări mai eficiente a omenirii în ansamblu, în condițiile necesității unei reacții coordonate și prompte a factorilor de decizie de cel mai înalt nivel la provocările crizei mondiale ce afectează diverse domenii ale vieții sociale. Identificarea elementelor și caracteristicilor etico-morale și civilizaționale comune tuturor comunităților umane, a metodelor și tehnologiilor sociale de dirijare și management societal devine cea mai importantă sarcină a bioeticii ca știință a supraviețuirii, ancorate adânc în contextul sociocivilizațional contemporan și cu o implicare plenară în spațiul politicului și al deciziilor strategice la nivel global [5, p. 47].

Pe de altă parte, depășirea și soluționarea crizei globale, diminuarea efectelor negative a acesteia pe termen mediu și lung este de neînchipuit acum în afara concepției securității în cel mai larg sens și a securității umane în particular [6, p. 38].

Baza teoretico-metodologică și noutatea concepției securității, aparținând Școlii de la Copenhaga și principalilor reprezentanți ai ei - Barry Buzan, Ole Waever și Jaap de Wilde, care sunt adepții lărgirii sferei de definire a fenomenului securității, a constat, mai cu seamă, în evidențierea a cinci sectoare noi specifice acestui fenomen, și anume: militar, politic, economic, societal și de mediu, care sunt principalele domenii ce determină securitatea colectivităților umane [7, p. 31]. Viziunea dată a făcut posibilă separarea și identificarea mai exactă a amenințărilor și vulnerabilităților, a cercetării mai atente a naturii și specificului acestora. Reieșind din această concepție ce vizează separare pe sectoare, se presupune că securitatea militară operează cu amenințările armate și vizează vulnerabilitățile interne ale statului în domeniul defensiv. Securitatea politică ține de stabilitatea sistemelor politice, a regimurilor de guvernământ și se referă la amenințări de securitate ce provin din specificul doctrinar-ideologic dominant în societate, precum și la vulnerabilități instituționale și funcționale ale comunității și statului. Securitatea economică, în viziunea reprezentanților Școlii de la Copenhaga, ține de amenințări și riscuri pentru bunăstarea populației, dar și de vulnerabilități economice a societății, precum răspândirea fenomenului sărăciei, a subdezvoltării, a lipsei sau insuficienței de resurse naturale, energetice sau financiare. Pe când, securitatea mediului, strict legată de domeniul precedent, cel economic, vizează amenințări pentru societate ce provin din natură, din starea ecologică a ei, totodată operând și cu vulnerabilități interne și limite logistice și de mentalitate care împiedică societatea și generațiile viitoare să beneficieze de un mediu înconjurător,

sustenabil și calitativ. Însă, sectorul securității societale, așa după cum a fost conceput de Barry Buzan, s-a dovedit a fi cel mai aproape de concepția securității umane, însemnând stabilitate comunitară, dezvoltare a tradițiilor de cultură și civilizație, a institutelor democratice și de familie, vizând riscuri provenite din insuficiența determinării identitare ori din conflicte interetnice sau religioase, referindu-se și la un șir de vulnerabilități interne similare, la amenințări externe cu scopul de a contrapune diverse grupuri sociale [8, p. 74]. Cu toate diferențele dintre sectoarele susmenționate ale securității, în concepția Școlii de la Copenhaga, acestea se află într-o permanentă interdependență organică și funcțională, determinând, astfel, o mai mare eficiență și coordonare a eforturilor de stabilizare și securizare [9, p. 83].

Odată cu încheierea războiului rece și căderea cortinei de fier, a devenit clar că goana înarmărilor și simpla deținere a armelor nucleare nu mai poate garanta securitatea statului și, cu atât mai mult a cetățenilor din statele ce posedă acest tip de armament, fiind supuși la o presiune psihologică semnificativă, conștientizând că pot fi ținta directă a unor atacuri cu arme asemănătoare din partea statelor rivale. În acest context, securitatea a fost necesar să fie conceptualizată în limite mult mai largi, iar dimensiunile non-militare a securității, cele ecologice, economice, de bunăstare și dezvoltare durabilă și altele, au devenit din ce în ce mai importante pentru perceperea securității de către persoana umană. În consecință, concepția dominantă tradiționalistă ce privea restrâns securitatea ca un domeniu al siguranței și bunăstării statelor pe arena internațională în concurență cu alte state, securitate ce nu poate fi obținută fără ajutorul forțelor militare, fiind garantată de acestea, a fost nevoită să ia în considerare factorul uman, dar nu de rând cu alți numeroși factori ce influențează în final starea de securitate pe mapamond, ci ca element fundamental al procesului de securizare. În acest fel, persoana umană devine atât subiect, cât și obiect de referință al procesului de asigurare a securității, iar starea de securitate a persoanei devine punctul de pornire al oricărui studiu din acest domeniu, inclusiv la nivel comunitar, național, regional sau global. Prin urmare, extrapolând concepția Școlii de la Copenhaga cu privire la securitate, în cel mai general sens posibil, putem să afirmăm că securitatea umană exprimă percepția individuală și a societății referitor la absența riscurilor, pericolelor și amenințărilor în adresa persoanei umane [10, p. 186].

Conceptul securității umane a fost promovat încă de la primele încercări de teoretizare, ca o viziune nouă, mai largă, asupra securității, care pune accentul pe individul uman, plasat în centrul tuturor eforturilor de asigurare a securității [11, p. 18]. Astfel că, securitatea prin această prismă nu mai e considerată simpla absență a războiului și a violenței dintr-o anumită regiune sau țară, ci constituie o abordare comprehensivă și complexă bazându-se pe trei piloni fundamentali:

1. Lipsa sau eliberarea de teamă, tratată și ca securitatea contra violențelor.

2. Eliberarea de nevoi ce țin de asigurarea cu alimente și hrană, a protecției personale, cu îngrijire medicală și securitatea sănătății sau de securitatea locuinței și mediului.

3. Libertatea de a trăi cu demnitate prin promovarea principiilor dezvoltării umane sustenabile, protecția drepturilor omului.

De la lansarea acestui termen, la sfârșitul sec. XX și începutul sec. XXI, concepția securității umane a devenit cu atât mai relevantă cu cât s-au intensificat conflictele civile în diferite zone de pe Mapamond, populația civilă devenind categoria socială cea mai vulnerabilă și afectată de consecințele acestor fenomene violente. Conceptul devine tot mai util din perspectiva aplicabilității sale practice, în situațiile post-conflict de restabilire a condițiilor esențiale și minime pentru o viață normală a populației civile. În acest context, drepturile internaționale ale omului, dreptul umanitar, conceptul protecției internaționale a refugiaților tot mai des sunt considerate ca surse teoretice, metodologice, dar și ca fundamente normative pentru concepția securității umane.

Problematica securității umane și terminologia specifică acesteia a fost utilizată pentru prima dată în actele oficiale ale Organizației Națiunilor Unite în anul 1992, și anume în ”Agenda pentru Pace: diplomatie preventivă, pacificare și menținere a păcii” – un raport în care Secretarul general al ONU la acel moment Boutros Boutros-Ghali marca necesitatea realizării unei ”*abordări integrate asupra securității umane*” în contextul proceselor de pacificare și menținere a păcii în epoca de după finalizarea Războiului Rece, cu scopul de a elucida cauzele profunde ale conflictelor de diferit nivel din acea perioadă de pe mapamond și din Europa, cu impact determinant asupra domeniilor economic, social și politic.

Însă cel mai cunoscut fapt care a consacrat pe plan mondial concepția referitor la securitatea umană a constituit momentul menționării acesteia în Raportul de Dezvoltare Umană al Programului Națiunilor Unite pentru

Dezvoltare din anul 1994 [12]. În cadrul acestui Raport, securitatea umană a fost prezentată ca o concepție nouă a securității ce impunea primatul asigurării securității persoanei și care venea să substituie conceptul tradițional al securității centrat pe siguranța statului. La fel, în Raportul din 1994 securitatea umană a fost definită într-un dublu sens ca eliberare de frică și ca eliberare de nevoi.

În martie 1999 Guvernul Japoniei în colaborare cu Secretariatul ONU a pus bazele unei inițiative importante precum înființarea Fondului de Trust pentru Securitate Umană al Națiunilor Unite. Obiectivul acestui fond a devenit acordarea suportului financiar și logistic pentru proiectele ONU în domeniul fortificării securității umane, precum și cele care au ca scop creșterea importanței impactului operațional al activităților de asigurare a securității umane.

Concepția securității umane a constituit unul dintre fundamentele Declarației Mileniului adoptată în septembrie 2000 la Summit-ul Mileniului de către 191 state, document care fixează Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului (ODM), în care Secretarul General al ONU Kofi Annan a îndemnat comunitatea internațională de a coopera cu scopul apropiării celor două obiective specifice concepției de securitate umană: realizarea eliberării de teamă și a eliberării de nevoi [13].

Concepția securității umane a suferit schimbări majore în anul 2004 prin referința la un șir întreg de amenințări la adresa securității umane identificate în Raportul Secretarului General al ONU Kofi A. Annan ”Panel la nivel înalt asupra amenințărilor, provocărilor și schimbării” (High level Panel on Treats, Challenges and Change)[14].

Au fost relevate asemenea tipuri de amenințări precum: cele economice și sociale, conflictele și rivalitățile interstatale, violența internă, războaiele civile, colapsul statului și genocidul, pericolul răspândirii armelor nucleare, radiologice, chimice și biologice, pericolul terorismului, criminalității transnaționale organizate. În consecință, a fost subliniată importanța parteneriatului dintre state și a cooperării internaționale pentru anihilarea și depășirea acestor pericole pentru securitatea umană.

O altă etapă de îmbogățire a conceptului securității umane a constituit anul 2005, când în documentul final al Summit-ului Mondial din acel an a fost menționat că ”toți indivizii umani, în special persoanele vulnerabile, au dreptul la eliberarea de frică și de nevoi, precum și la oportunitate egală de a se bucura de drepturile proprii și a-și dezvolta plener potențialul uman”

(paragraful 143 al Rezoluției 60/1 adoptate la 16 septembrie 2005 de Asamblăea Generală a ONU).

În consecința acestei explicații, în anul 2012 Asamblăea Generală a ONU a propus o viziune nouă general acceptată a conceptului de securitate umană reflectată în Rezoluția 66/290 adoptată la 10 septembrie 2012 [15]. Astfel că, securitatea umană a fost concepută ca o abordare comprehensivă ce vine în sprijinul statelor membre ale ONU pentru identificarea mai facilă a provocărilor globale de vârf la adresa supraviețuirii, vieții și demnității oamenilor. Securitatea umană este recunoscută ca făcând conexiunea dintre pace, dezvoltare și drepturile omului precum cele civile, politice, economice, sociale și culturale. Drept urmare al acestui document, este promovat și al treilea element intrinsec concepției securității umane, cel ce se referă la libertatea individului uman de a trăi cu demnitate, în afara sărăciei și disperării, pe lângă eliberarea de teamă și de nevoi, consfințite ca elemente de bază ale drepturilor omului încă din 1948 de la adoptarea de către ONU a Declarației universale a drepturilor Omului.

Scopul principal al acestui nou termen în domeniul securității a fost de a depăși limitele impuse conceptualizării fenomenului securității de sensul militar tradițional al ei. Noul sens al securității umane extinde către un nivel superior înțelegerea fenomenului în cauză, prezentându-l ca pe unul multidimensional ce cuprinde securitatea economică, alimentară, a sănătății, a mediului, securitatea personală, politică, a comunității etc. Astfel că, primele referințe la securitatea umană le găsim corelate cu problematica drepturilor omului ce s-a aflat în atenția ONU încă de la formarea acestei organizații mondiale, începând cu adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului din 1948, unde în articolul 3 este prevăzut că „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale”.

Cercetând problematica securității umane în cel mai general și abstract mod, precum și suportul său conceptual și teoretico-metodologic, conchidem că aceasta, în mod inevitabil și organic, trebuie să se plaseze la interferența dintre cercetarea problematicii statului, reflectată în întreaga gândire socială și politică din antichitate până în prezent, pe de o parte, și studiul concepției despre ființa umană, tratată în mod foarte divers în întreaga istorie a gândirii umane [16, p. 63]. Dacă în antichitate problematica securității intereselor statului în competiție cu alte state a fost tratată ca fiind apanajul strict al organizațiilor și instituțiilor sociale, în strictă interdependență cu virtuțile și calitățile individuale ale conducătorilor statului, în perioada modernă și contemporană, studiul asupra naturii umane

lasă o tot mai semnificativă amprentă asupra înțelegerii rolului factorului uman în procesul de asigurare a securității atât a statelor, cât și a indivizilor [17, p. 11].

Eminamente, Omul reprezintă o ființă bio-psiho-socială deci securitatea umană inevitabil trebuie să se refere la cele trei planuri (componente) ale naturii sale: la aspectul biologic, psihic (spiritual), cât și la aspectul social. Or, securitatea înțeleasă la nivelul individului este condamnată să graviteze în jurul categoriilor de bunăstare și asigurare a demnității personale [18, p. 67].

Securitatea umană, într-o nouă interpretare, se referă nu doar la primatul protecției intereselor persoanei în fața celor de stat, dar, mai cu seamă, vizează protecția calității sau structurii calitative a subiectului protejat, adică a persoanei umane. Similar cu alte tipuri sectoriale de securitate (economică, energetică, alimentară, bancară etc.), securitatea umană are ca scop protecția dar și amplificarea (spre deosebire de alte forme sectoriale ale securității) a calităților umane, cele care contribuie la sporirea aprecierii persoanei atât a valorii sale în sine, cât și în raport cu societatea, prin prisma utilității și importanței individului uman pentru alți oameni, pentru progresul social, pentru păstrarea mediului înconjurător, pentru protecția naturii și a biosferei.

Tot așa cum securitatea alimentară, de exemplu, vizează și calitatea alimentelor propuse spre consum, nu doar volumul necesar, cantitativ vorbind, pentru asigurarea necesităților nutriționale ale societății, la fel și securitatea umană își propune protecția persoanelor în mod individual, dar și ca totalitate socială, prin asigurarea condițiilor de viață și trai, a necesităților fundamentale. Pe de altă parte, securitatea umană nu poate să facă abstracție de cel mai strategic scop al său de a educa, de a induce și forma prin amplificare și multiplicare a calităților și virtuților umane fundamentale care stau la baza progresului domeniului securității în cel mai larg sens posibil.

Totodată, devine important de urmărit procesul amplificării influenței factorului uman în cercetarea problematicii securității umane odată cu aprofundarea cercetărilor asupra acestei concepții. Deoarece, asigurarea durabilă și completă a securității individului uman nu poate fi efectuată fără asigurarea securității mediului firesc de viața a persoanei, se impune o nouă abordare a concepției securității umane, prin scoaterea în evidență a caracterului său biocentric care vine să înlocuiască caracterul antropocentric din cadrul primelor încercări de teoretizare a acestei concepții a securității umane. Securitatea biocentrică, deci, poate fi înțeleasă mai bine, ca o etapă

nouă a dezvoltării teoriei cu privire la asigurarea securității prin prisma intereselor individuale, schimbând accentul către asigurarea bunăstării individului uman doar în corelație directă cu asigurarea sustenabilă a bunăstării naturii și mediului înconjurător, a sociosferei ca parte a biosferei în cel mai vast sens posibil [19, p. 225]. Criza globală, deci, poate fi depășită în termeni previzibili, în contextul dezvoltării acestei noi abordări a securității umane cu specific biocentric, caracter promovat și educat prin intermediul concepției bioetice, ce e capabilă să îmbogățească metodologic și conceptual diverse domenii ale cunoașterii umane contemporane [20, p. 17].

Securitatea umană a constituit un derivat din concepția constructivistă a securității care trebuie să fie axată, potrivit reprezentanților acestui curent în studiile de securitate, pe interesele individuale ale persoanei umane și nu pe interesele comunității sau ale statului. Această concepție a securității umane se remarcă prin definirea celor două planuri de bază ale sale: libertatea de necesități și libertatea de frică, și trasează, de fapt, obiectivele bioeticii în domeniul politicii ce se referă la realizarea acestor deziderate. Libertatea de necesități se prezintă a fi un obiectiv de realizat, ca o stare în care necesitățile specifice persoanei umane, cele fiziologice, spirituale și sociopolitic, nu vor mai constitui un impediment în progresul său personal sau o sursă de insecuritate pentru individul uman în mediul social. Libertatea de frică însă, se remarcă ca o stare psihoemotivă prin care individul uman este scutit de grija și frica viitorului prin politici sustenabile și raționale, echitabile și participative.

Astfel deci, cauzele apariției conceptelor de ”securitate umană” și ”bioetică”, sunt apropiate și interdependente. Pe de o parte, termenul de securitate umană a fost generat, în principal, de necesitatea redimensionării conceptului de securitate prin accentuarea rolului deosebit al individului uman în procesul de asigurare a securității, iar în cazul bioeticii, sursa de bază în procesul său de apariție și fundamentare a constat în necesitatea găsirii unor soluții viabile la criza globală contemporană prin inițierea redimensionării elementului etico-moral ca unul fundamental în cadrul relațiilor dintre individ-societate-natură.

Sub aspect aplicativ, atât bioetica, cât și securitatea umană contribuie la soluționarea unei probleme de importanță majoră în plan mondial: definirea perspectivelor sistemului internațional și al civilizației umane în ansamblu de a contracara efectele negative ale crizei globale, abordată la nivelul însușirilor sale structurale propriu-zise, precum și la cel al factorilor

social și politici interni, cu raporturile lor multidimensionale și complexe pe care le posedă și le dezvoltă.

Extinderea domeniului bioeticii în spațiul politicului generează o interdependență directă a activității de dirijare și conducere socială cu sfera de cercetare referitor la colaborarea, corespunderea și dilemele care se manifestă dintre teoria și practica moralei și cele ale politicului. Corelația dintre etică și politică se modifică radical în contextul necesității elaborării, adoptării și implementării strategiei mondiale de asigurare a securității omenirii și a dezvoltării durabile în condițiile imperativului depășirii crizei globale [21, p. 19]. În așa fel, bioetica ca teorie generalizantă a concordării acțiunii socio-politice cu principiile, valorile, imperativele și normele morale cu referință la Viu, în scopul asigurării securității dezvoltării sociale în condițiile crizei globale pluridimensionale, are menirea să introducă într-un mod armonios și organic acceptabil, în relația dintre morală și politică nu doar un suflu nou și actualizat, dictat de necesitățile cele mai fundamentale ale societății umane la etapa contemporană de dezvoltare precum asigurarea securității sale în condițiile degradării irecuperabile atât a mediului înconjurător, cât și a resurselor naturale și umane, a calității vieții în proporțiile de până la declanșarea crizei, dar și o nouă viziune radical modificată și inovativă, menită să ridice la un nou nivel raportul dintre politică și morală, în sens teoretic, dar și în plan practic – relația dintre clasa politică și normele, principiile sau valorile morale care primează și determină, dar și prefigurează istorico-conceptual într-o măsură covârșitoare, normele juridice.

Spre deosebire de tendința dominantă din cadrul metodologiei bioetice bazată pe principilism, constând din aplicarea, coordonarea și ralierea imperativelor, valorilor, principilor și normelor bioetice în cadrul cercetării științifice în raport cu obiectul investigat, metodologia specifică bioeticii politice, ca o nouă disciplină sintetică, capătă caracteristici pozitiviste de investigare măsurabilă, verificabilă și orientată către un rezultat imediat. Din această perspectivă a dominantei metodologice, se confirmă odată în plus că direcțiile și trendurile de dezvoltare pe care le adoptă disciplina bioeticii ca știință și practică ce se situează la interferența dintre reflecția filozofico-morală și domeniul biologiei, sunt fundamental diferite de cele pe care le înregistrează bioetica politică, ce manifestă semne și afinități pentru încadrarea acestei sfere de cercetare în categoria disciplinelor socio-politice, cu tendința clară de a se detașa nu doar obiectual, dar și metodologic de domeniul bioeticii, apropiindu-se organic și funcțional tot mai mult de

științele politice și studiile de securitate, prin relația specială cu problematica securității umane.

Totuși, obiectivul suprem de supraviețuire calitativă a omenirii în totalitatea ei, ne neglijându-se aspectele diversității culturale, etnice, religioase etc. împreună cu supraviețuirea întregii biosfere, în toată biodiversitatea ei, rămâne a fi un obiectiv maxim de realizat, dincolo de orice fel de apartenențe, atât pentru comunitatea civilă (savanți, opinie publică, businessmeni etc. ce au tendința să intervină în spațiul public pentru a-și promova părerile personale și de a-și urmări interesele private) cât și pentru societatea politică (politicieni și funcționari ce au datoria să urmărească interesul public).

REFERINȚE:

1. Scripcaru Gh., Ciucă A., Astărăstoe V., Scripcaru C. *Bioetica, științele vieții și drepturile omului*. Iași: Polirom, 1998. 237 p.
2. Поттер В.Р. *Биоэтика: мост в будущее*. Под ред. С.В. Вековшиной, В.Л. Кулиниченко, Киев: Видавец В. Карпенко, 2002. 216 с.
3. Potter V.R. *Global bioethics. Building on the Leopold Legacy*. Michigan: Michigan State University Press, 1988. 203 p.
4. Чешко В.Ф., Кулиниченко В.Л. *Наука, Этика, Политика: социокультурные аспекты современной генетики*. Киев: ПАРАПАН, 2004, 228 с.
5. Спринчан С. *Социосинергетические, биоэтические и политические аспекты обеспечения глобальной безопасности и выживания*. În: *Культурно-созидательный потенциал философии. Коллективная монография. / Отв. ред. проф. Т. Г. Лешкевич. Ростов н/Д.: Изд-во СКНЦ ВШ ЮФУ, 2014, с. 42-53*
6. Carpinschi A. *Cultura recunoașterii și securitatea umană*. Editura: Institutul European, Iasi, 2012, 252 p.
7. Buzan B. *Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studiile de securitate internațională în epoca de după războiul rece*. Chișinău: Cartier. 2000. 386 p.
8. Sprincean S., Krasnova A. *The human security approach in the analysis of fundamentalism: political, cultural and bioethical aspects*. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe politice [Chisinau], Nr. 2, 2015, p. 73-83.*

9. Buzan B., Wæver O., de Wilde J. *Securitatea. Un nou cadru de analiză*. Editura: CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011, 306 p.
10. Sprincean S. *Securitatea umană în contextul pericolelor și amenințărilor contemporane*. În: Conferința națională cu participare internațională "Știința în nordul Republicii Moldova. realizări, probleme, perspective", 25-26 sept. 2015, Bălți / col. red.: Capcelea Valeriu [et al.]. – Bălți : S. n. (Tipogr. "Indigou Color"). 2015. p.184-188
11. Kaldor M. *Securitatea Umană*. Editura: CA Publishing, Cluj-Napoca, 2010, 264 p.
12. *Raportul de Dezvoltare Umană al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare 1994*. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-1994> (accesat 04.04.2016).
13. *United Nations Millennium Declaration. Resolution adopted by the General Assembly*.
<http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf> (accesat 11.04.2016).
14. *A more secure world: Our shared responsibility. Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change*, 141 p.
http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf (accesat 11.04.2016).
15. *Rezoluția 66/290 adoptată la 10 septembrie 2012 de Adunarea Generală a ONU*.
<http://www.un.org/humansecurity/sites/www.un.org.humansecurity/files/hsu%20documents/GA%20Resolutions.pdf> (accesat 11.04.2016).
16. Leucea I. *Constructivism și Securitate Umană*. Editura: Institutul European, Iași, 2013, 226 p.
17. Țirdea T.N. *Problema asigurării securității umane din perspectiva principiului biosferocentrist și paradigmei noosferice: analiza teoretico-metodologică*. În: Bioetica, Filosofia și Medicina în strategia de asigurare a securității / Materialele Conf. a XIII-a Științ. Internaț., USMF, 26-27 martie 2008. Red. resp. T.N.Țirdea. Chișinău: CEP Medicina, 2008. P. 8-13.
18. Sprincean S. *Procese politice, bioetice și globaliste în perspectiva asigurării securității și progresului ființei umane*. În: Filosofia și perspectiva umană. / Materialele Conferinței Științifice consacrată Zilei Mondiale a Filosofiei, 21 noiembrie 2013. Chișinău: AȘM - Artpoligraf, 2014, p. 65-70.

19. Sprincean S. *Rolul securizării umane și al abordării bioetice în contextul promovării principiului sustenabilității în gestionarea crizelor globale*. În: ”Știința, educație, cultura”, conferința științifico-practică internațională: Materiale conferinței științifico-practice internaționale 4 februarie, 2016. Tom 1. Comrat: Univ. de Stat din Comrat (Tipogr. "A&V Poligraf"), p. 224-227
20. Ștefanachi B. *Globalizare, dezvoltare și securitate umană*. Sfera politicii, Vol. XIX, Nr. 12 (166), decembrie 2011, p. 13-23.
21. Țirdea T.N. *Bioetica și biopolitica în strategia de existență umană*. În: Știința, Tehnica și Medicina în strategia de existență umană / Materialele Conf. a VII-a Științ. Internaț., USMF, 24 aprilie 2002. Red. resp. T.N.Țirdea. Chișinău: CEP Medicina, 2002. P. 18-21.

**CONSIDERAȚII PRIVIND REGIMUL JURIDIC AL
NEMUSULMANILOR DIN KAZÂ-LELE OTOMANE DE PE
TERITORIUL ȚĂRII MOLDOVEI (SFÂRȘITUL SECOLULUI AL
XV-LEA – ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA)**

BERCU IGOR,
Universitatea de Stat din Moldova
Departamentul Istorie Românilor, Universală și Arheologie
bercuigor@gmail.com

***Abstract:** The fate of the Principality of Moldavia since late 15th to 18th centuries has been marked several times by violent interventions of the Ottoman Empire that resulted among others in significant territorial annexations. The territorial acquisitions resulted in administrative-territorial entities under the direct jurisdiction of the Porte and this had impact on the status of the non-Muslim population from the kazâ-s. The inhabitants from these Ottoman territories were included in dâr ul-Islâm, „The House of Islam”, meaning the territories under the sovereignty of the sultân, i.e. of the Ottoman Empire itself.*

The status of the so-called internal non-Muslims or of the re'âya-s, were established according to the Coran and the so-called ordonanced and prescriptions of Umar (Omar). The relations between Muslim and non-Muslim communities was established according to a pact or contract called zimmet which stipulated tolerance and protection of the latter. Thus, this category of population – called also harbî – that enjoyed their own religious life, when accepting to pay the tribute and respect the Islamic norms related to the the protection of life and properties were considered to belong legally to the ehl-i zimmet or zimmis categories, i.e. „the persons of the pact” or „protected persons”. The non-Muslim population (zimmî-s) of the Ottoman Empire enjoyed almost the same rights as the Muslim population not only in respect to the protection of their properties and liberties, but also thier lives.

In conclusion, the status of non-Muslims, including that of the Christian Moldavians from the Ottoman ruled territories of the Principality of Moldavia was similar to that of the other non-Muslims from other parts of the Ottoman Empire (zimmî of the dâr ul-Islâm). In the latter period however, as a result of the changes in relations between the civil and

spiritual authorities of the Ottoman Empire there were recorded changes in the status of the non-Muslim population of the re'âya-s.

Destinul Țării Moldovei de la sfârșitul secolului al XV-lea până la începutul secolului al XVIII-lea a fost marcat de mai multe intervenții în forță a Imperiului otoman, care s-au finalizat cu însemnate anexări teritoriale [12]. Spațiile vizate au fost transformate în unități administrativ-teritoriale otomane trecute sub directa jurisdicție a Porții. Circumstanța respectivă direct a afectat statutul juridic al populației nemusulmane din *kazâ-le*¹. Locuitorii din aceste circumscripții otomane au fost incluși în *dâr ul-Islâm* „Casa Islamului”, identificată cu teritoriile care se aflau sub suveranitatea *sultân*-ului, adică cu Imperiul otoman.

Problema regimului juridic al supușilor nemusulmani din unitățile administrativ-teritoriale otomane de pe teritoriul Țării Moldovei și-a găsit o anumită reflectare în studiile cercetătorilor: Nicoară Beldiceanu [1], Halil Inalcik [9], Mihai Maxim [11], Ion Chirtoagă [3], Viorel Panaite [13].

Pe parcursul secolelor, sfârșit de XV – început de XVIII, Poarta otomană a anexat mai multe cetăți ale Țării Moldovei situate la Est de Carpați [2]. Cetățile împreună cu hinterlandul dimprejur au fost transformate în „*re'âya-le*”² otomane.

Natura dreptului islamic al popoarelor și, în același timp, fundamentul pe care s-a constituit întreaga doctrină a „războiului sfânt”, a constatat divizarea lumii în două componente: „*dâr al-Islam*” (Casa Islamului) și „*dâr al-harb*” (Casa războiului) [4, 197-212]. Teoretic otomanii ca adepți ai doctrinei hanifite, nu admiteau existența categoriei *dâr al-ahd* (Casa păcii), ca o categorie intermediară între „*dâr al-Islam*” (Casa Islamului) și „*dâr al-harb*” (Casa războiului), ci o considerau inclusă în „*dâr al-Islam*”, dar în practică ei au acceptat și chiar aplicat față de statele supuse, inclusiv Țările Române.

O importantă verigă în planul consolidării pozițiilor Imperiului otoman în spațiul nord-pontic l-a constituit cucerirea celor două cetăți de

---

¹ *Kazâ* –unitate administrativ-teritorială otomană administrată de un *kadî* (judecător care aplică legea *șeriât* și legea *kânun*).

² *Re'âyâ* înseamnă „turmă”. În Imperiul otoman prin acest termen erau desemnați până în secolul al XVII-lea doar contribuabilii nemusulmani. După această dată s-a impus treptat practica desemnării prin termenul respectiv atât a contribuabililor nemusulmani, cât și musulmani. Astfel când este vorba de unitățile teritorial-administrative otomane formate pe parcurs pe teritoriul Țării Moldovei, desemnare lor prin termenul „*Re'âyâ*” este pur convențională. În dependență de statutul circumscripției și cine o administrează, specialiștii în domeniu utilizează terminologia oficială: *sancâkbeyi-lic*, *kâza*, *beylerbeyi-lic*.

marginile ale Țării Moldova, Chilia și Cetatea Albă, în vara anului 1484 [5, 131-236]. În acest sens prezintă interes ideea că „programul politic” al *sultân*-ului Mehmed al II-lea Fâtiș până în ultima clipă prevedea reconstituirea teritorială a vechii împărății creștine răsăritene [7, 38]. Fiind succesorul împăraților bizantini la acel moment Bâyezîd al II-lea Velî, după decesul tatălui său a continuat opera lui cucerind cele două cetăți de pe litoralul de nord-vest al Mării Negre.

Conform relatărilor cronicarului turc Tursun-bey după ce cade Chilia și Cetatea Albă, *sultân*-ul „a numit în acele cetăți cadii și sangeacbey” [5, 78]. Mențiunea este extrem de importantă, deoarece fiind martor ocular a evenimentelor și ocupând funcții înalte în stat, el foarte bine cunoștea sistemul administrativ din Imperiul otoman. Astfel numirea *sancâkbe*y-ilor necesită și crearea unor noi unități administrative supuse Porții. Reținem, că alături de *sancâkbe*y sunt trecuți și *kâdâ*-i. La moment lipsește o a treia componentă din cadrul principalilor factori de decizie în organizarea administrativă a provinciilor de margine, *defterdâr*-ul, care nu întârzie să apară în documentele din secolul al XVI-lea. Ne permitem să susținem, că o asemenea gestionare a provinciilor otomane, poate fi considera ca un model de cel mai eficient control de către centru al periferiilor sale. *Sancâk*-ul era o unitate administrativă sub conducerea unui guvernator militar – *sancâkbe*y-ul. La rândul său *kâdi*-i dispuneau de exercițiul exclusiv al justiției, trebuind să cunoască toate problemele de ordin public sau privat, ca și aplicarea *kânun*-ului și *șeria*. Este adevărat că judecata *kâdi*-ului îi privea în principal pe musulmani, statul recunoscând o anumită autonomie judiciară, civilă și penală comunităților nemusulmane. Însă oricând un *zimmi*³ putea recurge la judecata *kâdi*-ului. De regulă, acest lucru se întâmpla atunci când era vorba de doi necredincioși, ce aparțineau unor comunități diferite, în plus, prezența *kâdi*-ului era obligatorie în orice proces intercomunitar, în care era implicat un musulman. *Sancâkbe*y-ul nu putea aplica vre-o pedeapsă fără a obține, mai întâi, hotărârea judecătorească a *kâdi*-ului, iar *kâdi*-ul nu putea personal să execute nici una din propriile lui sentințe. *Defterdâr*-ii la rândul lor se ocupau de problemele financiare a provinciei. Otomanii considerau această împărțire a puterii în cadrul guvernării provinciilor cucerite ca esențială pentru o administrare dreaptă.

Pierderea celor două cetăți a cauzat și modificarea substanțială a statutului juridic al creștinilor față de musulmani. Practic locuitorii acestor

---

³ Populație creștină.

circumscripții otomane au fost încadrați în *dâr al-Islâm* (Casa Islamului). Statutul nemusulmanilor interni sau *re'âya*-lelor⁴, cuprinși între frontierele unui stat islamic, are la bază pe lângă prevederile coranice⁵ și așa zisele „ordonanțe” sau „prescripții ale lui 'Umar (Omar)” [11, 169]. Deși nu este un text autentic ci o sistematizare, un rezultat târziu al obligațiilor nemusulmanilor, în speță al creștinilor, rezumat alcătuit nu în timpul lui 'Umar I ibn el-Khattâb (634-644) [11, 169], ci parțial la sfârșitul secolului al VIII-lea și în cea mai mare parte al secolului al IX-lea [14, 184], în temeiul unor practici și proceduri mai vechi, acest document are o importanță majoră.

Atât juriștii și practicienii timpului, cât și cele mai înalte autorități otomane, au ținut seama de aceste prevederi, ca și cum ele au fost stabilite de însuși 'Umar. Pentru o mai bună sesizare a statutului juridic al *re'âyâ*-lelor de pe teritoriul Moldovei vom trece în revistă unele prevederi din aceste „ordonanțe a lui 'Umar”:

„Când ați venit asupra noastră - se reproduc, în text, cuvintele creștinilor dintr-o scrisoare către 'Umar - noi v-am cerut aman [securitate] pentru noi, pentru familiile noastre, pentru bunurile noastre și pentru toți cei de credința noastră; (primindu-l) noi ne-am angajat față de dv. [la următoarele: să plătim îndată djizya și să fim umiliți]; de acum înainte să nu mai construim în orașele noastre și nici în împrejurimile lor nici mănăstiri, nici biserici, nici case patriarhale, nici schituri; nu vom mai repara lăcașurile (noastre de cult), care se vor afla în ruină și nici casele (noastre), care se găsesc în cartierele musulmane. Nu vom refuza defel intrarea musulmanilor în bisericile noastre, fie ziua, fie noaptea; pentru aceasta le vom lărgi ușile pentru a înlesni accesul trecătorilor și călătorilor aici; vom primi la noi pe orice călător musulman și-l vom găzdui [dându-i casă și masă] timp de trei zile; nu vom acorda adăpost dușmanilor statului (musulman), nici în bisericile noastre, nici în casele noastre și nu vom tăinui față de musulmani nimic din ceea ce le-ar putea produce vre-o pagubă; nu vom învăța [nici noi], nici pe copiii noștri (Coranul), nu vom predica de fel

---

⁴ *Re'âyâ* înseamnă „turmă”. În Imperiul otoman prin acest termen erau desemnați până în sec. XVII doar contribuabilii nemusulmani. După această dată s-a impus treptat practica desemnării prin termenul respectiv atât a contribuabililor nemusulmani, cât și musulmani. Astfel când este vorba de unitățile teritorial-administrative otomane formate pe parcurs pe teritoriul Țării Moldovei, desemnare lor prin termenul „reia” este pur convențională. În dependență de statutul circumscripției și cine o administrează, este preferabilă utilizarea terminologiei oficiale: sancâkbeyi-lic, kâza, beylerbeyi-lic.

⁵ *Ne referim la versetul IX, 29 privind plata cizye (ar. djye), care prescrie „Luptați-vă împotriva celor ce nu cred în Dumnezeu și în ziua de apoi și nu opresc ceea ce a oprit Dumnezeu și trimisul Său și nu mărturisesc mărturia adevărului-dintre cei cărora li s-a dat scriptura - până ce nu dau tributul din mână și nu sânt umiliți”.*

(altora) legea noastră și nici nu vom chema pe nimeni la ea: dar nu vom împiedica pe nimeni dintre ai noștri să îmbrățișeze Islamul, dacă aceasta îi va fi vrerea.

[În public] îi vom trata pe musulmani cu cinste și considerație și ne vom ridica de pe locurile noastre dacă ei vor dori să se așeze.

Nu ne vom asimila deloc lor în ceea ce privește veșmintele, nici calancoua, nici turbanul, nici încălțările, și nici în felul de tundere sau aranjare a părului.

Nu vom folosi de loc expresiile lor (uzuale) în graiul nostru și nici nu le vom împrumuta porecelele.

Nu ne vom servi de șei când vom merge călare, nici nu vom purta sabie asupra noastră; nu vom fabrica deloc arme [și săbii] și nici nu le vom purta asupra noastră [într-un oraș sau pe drumurile musulmane]; nu ne vom face deloc petreceri cu caracter arabe; nu vom vinde deloc băuturi fermentate (khoumour).

Ne vom rade (doar) părțile anterioare ale capului și vom păstra aceleași forme ale veșmintelor noastre ca în trecut (...); vom face să nu se vadă crucile noastre [pe biserici și] la ceremonii, nici cărțile noastre [sfinte] pe nici una din străzile frecventate de musulmani și nici în piețele lor. [Nu vom etala idolatria, nici nu-l vom îndemna pe alții la aceasta].

(...) În bisericile noastre nu vom trage clopotele decât foarte încet și nu vom ridica deloc vocea la rugăciune [și la cântările noastre religioase], când un musulman va fi de față; vom face să nu se audă deloc bocetele, când ne petrecem morții; (...) nu vom ține în mână pe stradă lumânări (aprinse) (...); [nu ne vom aduna împreună într-un cartier musulman, nici în prezența musulmanilor]; nu ne vom îngropa morții în apropierea (cartierelor) musulmanilor, (...) nu vom lovi niciodată un musulman.

Nu vom lua deloc robi dintre persoanele, care sânt destinate prin partaj musulmanilor; nu vom căuta deloc să avem case [mai înalte decât ale musulmanilor] cu vederea spre interiorul locuințelor acestora.

Acestate sânt condițiile la care am scris noi toți și membrii neamului nostru și în schimbul cărora am primit âmân. Dacă vom încălca [dacă cineva dintre noi va încălca] vreuna din aceste condiții, acceptate de noi, atunci musulmanii nu vor mai avea nici o obligație (zimmet) de respectat față de noi [față de acela] și le va fi permis și îngădui să ne trateze [să-l trateze] ca pe răzvrățiți și rebeli [răzvrătit și rebel].” [11, 169-171].

Primul lucru care imediat se aruncă în ochi, dacă facem o analiză cât de succintă a acestui document, este imensa disproporția dintre drepturile creștinilor și obligațiile lor. Ei apar într-o poziție net inferioară față de musulmani.

Pornind de la această sursă și de la teoria și practica juridică musulmană acumulată de-a lungul veacurilor, juriștii musulmani au grupat obligațiile *zimii*-lor dintr-un stat islamic în două categorii: șase obligații „absolut necesare” iar alte șase doar „dezirabile”.

Potrivit celor șase obligații „absolut necesare”, *re'âyâ*-lele otomane erau obligate:

„1. Să plătească - fiecare bărbat adult, liber și sănătos - *capitația (dijizya)*, pe trei categorii, în funcție de mărimea averii, ori în funcție de practica locală, *impozitul funciar - haraci*, al cărui *quantum* se fixa în raport cu întinderea și calitatea pământului, ori cu felul culturii și mărimea recoltei; 2-4. Să manifeste o atitudine plină de respect pentru religia și practicile musulmane, pentru Profet și Coran, pentru viața și proprietatea musulmanilor; 5. Să nu întrețină relații sexuale, și cu atât mai mult, să nu se căsătorească cu femei musulmane; 6. Să nu ajute în nici un fel pe dușmanii Islamului, pe *harbî-i*, să nu le acorde azil, să nu le divulge tainele Islamului și să nu cadă la înțelegeră cu ei.” [11, 171-172].

Obligațiile “dezirabile” respectarea cărora depindea de societate, spațiu și timp erau următoarele:

„1. În relațiile comerciale cu musulmanii, *zimi-ii* nu trebuiau să vândă acestora vin, să le dea camătă, să bea vin sau să mănânce carne de porc în public, adică de față cu musulmanii; 2. Pentru a putea fi deosebiți de musulmani, trebuiau să poarte anumite semne specifice (*un petec galben, etc.*) pe haine; 3. Să nu meargă călare, decât pe măgari și catâri, dar fără șea, și să nu poarte arme; 4. Să nu-și construiască locuințe mai înalte decât ale musulmanilor, ci egale sau de preferință mai joase; 5. Să nu-și ridice lăcașuri de cult prea aproape de musulmani (*de locuințele lor*), iar *clopotele și rugăciunile lor* să nu deranjeze musulmanii; 6. Să nu-și bocească prea tare morții, care nu pot fi îngropați prea aproape de cartierele musulmane.” [11, 172].

Supusul nemusulman din Imperiul era numit (*zimmi*), iar străinul (*muste'min*) [13, 395]. Deci, populația nemusulmană trecută sub directă jurisdicție a Porții otomane, după expediția lui Bâyezîd al II-lea Velî din 1484, finalizată cu cucerirea Chilie și Cetății Albe, poate fi identificată prin termenul de *zimmi*. Într-un studiu la acest subiect, cercetătorul Antonie Fattal formulează astfel concluziile privitoare la statutul *zimmi*-ilor: „*Dimmi-ul nu e nici un fel egal musulmanului. El este apăsător de inegalitatea socială și constituie o castă disprețuită de inegalitate privind drepturile individuale: de inegalitatea la plata impozitelor; de inegalitatea în fața justiției, pentru că mărturia sa nu este admisă*”

de tribunalele musulmane și pentru că în cazul egalității de delict el nu beneficiază de egalitate de pedeapsă” [6, 370].

Conform dreptului islamic relația dintre comunitatea musulmană și populațiile sau comunitățile nemusulmane ce viza toleranța și protecția acestora au fost concepute ca o reglementare de un pact sau un contract numit *zimmēt*. În situația când populația din categoria *harbī* accepta plata tributului și se supunea normelor islamice, privind protecția vieții și a proprietății, dar tot odată practica religia sa proprie, din punct de vedere juridic ei deveneau *ehl-i zimmēt* ori *zimmīs*, adică „oamenii pactului” sau „oamenii protejați”.

În aplicarea prevederilor respective ale statutului nemusulmanilor, statele musulmane pe parcurs au dat dovadă de flexibilitate diferită în funcție de interese concrete, mentalitatea epocii, conjunctura politică sau personalitatea suveranilor. Dar în ansamblu, a existat tendința autorităților musulmane de a încălca sau a îngrădi tot mai mult acest statut al nemusulmanilor. La rândul său, ultimii, căutau să ocolească, prin diverse subterfugii, restricțiile impuse.

Moment decisiv în crearea unei sinteze otomane ce viza nemijlocit statutul *zimmī*-ilor l-a reprezentat luarea sub protecție a „cetăților sfinte” ale *Islām*-ului, Mecca și Medina, la 1517 de către *sultân*-ul Selim I. Drept urmare pe lângă titulatura anterioară de *hân* turco-mongol și împărat romano-bizantin, mai apărea încă una pentru suveranul otoman. El devine și conducător al Comunității musulmane, asumându-și titlul de *imâm* suprem, ori de *calif*. În acest sens, este relevantă faimoasa inscripție a lui Suleymân I Magnificul gravată la Tighina în rezultatul campaniei militare din anul 1538. Afirmăția demonstrează poziția de conducător al Comunității islamice pe care o deține *sultân*-ul: „Prin grația lui Alah sunt capul Comunității lui Muhammad” [8, 119]. După, ce părți din teritoriile Țării Moldovei au fost încorporate drept unități administrativ-teritoriale în cadrul Imperiului otoman, populația nemusulmană (*zimmī*-ii) se bucurau de aceleași drepturi de bază, ca și ceilalți supuși ai Porții, în ceea ce privește viața, libertate, proprietatea și averea. Prezența plătitorilor de tribut moldoveni (*haracguzarlar*), din *kazâ*-le era produsă de diverse circumstanțe, vânzări, transportări, etc.

Astfel putem susține, că statutul nemusulmanilor, inclusiv cel al moldovenilor, din circumscripțiile otomane de pe teritoriul Țării Moldovei era similar cu cel al *zimmī*-ilor din cadrul *dâr ul-Islām*. Pe parcurs, în dependență de schimbarea corelației dintre puterea civilă și cea spirituală în

cadrul Imperiului otoman, intervin modificări ce au generat anumite repercusiuni față de populația nemusulmană din „*re'âya-le*”.

REFERINȚE:

1. Beldiceanu Nicoară, *La conquete Ottomane de cites marchandes de Kilia et Cetatea Albă par Baiazid II*, în „Sudost-Forschungen”, vol. XXIII, 1964.
2. Chirtoagă Ion, *Târguri și cetăți din sud-estul Moldovei (secolul al XIV-lea – începutul secolului al XIX-lea)*, Chișinău: Prut Internațional, 2004.
3. Chirtoagă Ion, *Unele aspecte ale utilizării normelor juridice în Moldova de Sud-Est administrată de otomani (până la sfârșitul sec. al XV-lea)*, în „Revista de istorie a Moldovei”, nr. 3-4, 1994.
4. *Coranul*, Traducere din arabă: dr. Silvestru Octavian Isopescul, Chișinău: Cartier, 2005.
5. *Cronici turcești privind Țările Române. Extrase*, Vol. I, Sec. XV – mijlocul sec. XVII, Volum întocmit de Mihail Guboglu și Mustafa Mehmet, București: Editura Academiei, 1966.
6. Fattal Antonie, *Le statut legal non-musulmans en pays d'Islam*, Beyrouth, 1958.
7. Gorovei Ștefan S., *Câteva însemnări pentru istoria relațiilor româno-otomane*, în „Românii în Istoria Universală”, Vol. I, Iași, 1986.
8. Guboglu Mihail, *Inscripția sultanului Suleiman Magnificul în urma expediției în Moldova (1538/945)*, în „Studii. Revista de istorie”, nr. 2-3, 1956.
9. Inalcik Halil, *Imperiul Otoman. Epoca clasică 1300-1600*, București: Editura enciclopedică, 1996.
10. Maxim Mihai, *Teritorii românești sub administrația otomană în secolul al XVI-lea*, în „Revista de Istorie”, nr. 8, 1983.
11. Maxim Mihai, *Țările Române și Înalta Poartă. Cadrul juridic al relațiilor româno-otomane în evul mediu*, București: Editura Enciclopedică, 1993.
12. Mehmed Mustafa Ali, *Istoria turcilor*, București Editura științifică și enciclopedică, 1976.
13. Panaite Viorel, *Pace, război și comerț în Islam. Țările Române și dreptul otoman al popoarelor (secolele XV-XVII)*, București Editura B.I.C. ALL, 1997.
14. Петрушевский И. П., *Ислам в Иране в VII-XV веках*, Ленинград, 1966.

**STATUTUL JURIDIC AL TRANSNISTRIEI ÎN CADRUL
REPUBLICII MOLDOVA CA STAT INTEGRU**

CERNOV ALEXEI,
Universitate de Stat din Moldova
Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie
Cab_90.90@mail.ru

Rezumat: *Procesele politice care au dus la proclamarea Republicii Moldova la 23 august 1991, au fost periclitare de conflictele interne apărute în cele două regiuni ale țării: Găgăuzia și Transnistria. Rădăcinile conflictului dintre autoritățile centrale de la Chișinău cu regiunea Transnistreană se trag odată cu schimbarea denumirii din limba moldovenească în limba română și așa numitei declarații de a purcede la „românizare”. În realitate însă, cauzele acestui conflict sunt de ordin politic și cu amprente de geostrategie pe termen lung. Viziune acceptată pe ambele maluri ale Nistrului, care au fost dezbinare deja de mult timp.*

Pentru a putea aborda chestiunea soluționării Conflictului Transnistrian, este necesară formularea cu precizie a parametrilor acelei stări a statalității când conflictul va putea fi considerat soluționat, iar Republica Moldova își va redobânde integritatea. Părțile participante la conflict pe parcursul negocierilor efectuate sau înarmat cu argumente proprii, ce nu permit pînă la moment rezolvarea acestui diferend. Cu toate că, au fost semnate circa optzeci de documente menite să rezolve un șir de probleme din cadrul acestei contrapuneri, în majoritatea cazurilor, ele au avut un efect parțial din cauza nerespectării unilaterale sau bilaterale de către părți. Toate aceste impedimente au adus procesul de negocieri, precum și părțile participante, nu la o apropiere, ci la o îndepărtare.

La moment, statutul juridic al Transnistriei în cadrul Republicii Moldova prin prisma legislației nu este clar definit. Mai mult ca atît, semnarea unor documente de „compromis” și acceptarea tacită a acestora de către oficialii de la Chișinău au creat premise de fortificare a pozițiilor Transnistriei. Aceste cedări de moment, au generat o viziune proprie din partea Tiraspolului în problema soluționării Conflictului Transnistrian, care practic se opune tuturor tentativelor de dialog constructiv.

Toate acestea o dată în plus ne demonstrează că este necesară o viziune clară asupra regiunii Transnistrene, norme de drept bine definite în legislația Republicii Moldova, care la rîndul său sunt întărite cu acțiuni

directe în implementarea și realizarea acestora conform normelor internaționale.

Abstract: *Political processes that led to the proclamation of the Republic of Moldova on 23rd of August 1991, have been disturbed by internal conflicts occurred in two regions of the country: Gagauzia and Transnistria. The roots of the conflict between the central authorities from Chișinău and from the Transnistrian region are drawn with changing of the name form Moldovan language in Romanian language and so-called declaration of start to "Romanization" . In reality , the causes of this conflict are political and long-term geostrategy prints . The vision supported on both banks , which were already divided for a long time. For to address the issue of settlement of the Transnistrian conflict , it is necessary to formulate precisely the parameters of that state of statehood when the conflict can be considered settled and Moldova will regain its integrity . The participating parties to the conflict during the performed negotiations were armed with their own arguments, which don't allow until the moment resolving the dispute .*

Although, there were signed about eighty aimed documents to solve a number of problems under this contraposition , in most cases , they had an effect partly because of unilateral or bilateral non-compliance by the parties. All these impediments have brought the process of negotiations, and also the participating parties , not as close , but from a distance.

At present , the legal status of Transnistria within Moldova through the law is not clearly defined . Moreover, the signing of "compromising " documents and the mutual acceptance of these by Chisinau officials have created conditions for strengthening of positions of Transnistria. These disposals of time, have generated its own vision of Tiraspol in the Transnistrian conflict settlement issue, which w opposes any attempt to constructive dialogue.

All these once again demonstrates the need for a clear vision of the Transnistrian region , well defined norms of law in Moldovan legislation , which are strengthened by direct actions in implementing and achieving them according to international norms.

Independența Republicii Molodva continuie un sfert de secol. Problemele apărute odată cu obținerea suveranității și independenței sînt pînă în prezent nesoluționate. Apariția printre acestea a conflictului

transnistrian a lovit dur în viabilitatea noului stat independent. Rădăcinile conflictului dintre autoritățile centrale de la Chișinău cu regiunea transnistriană se trag de la încercarea de a denumi limba, dar motivul real este cu tentă politică și de geostrategie pe termen lung.

Intervenția minoră a autorităților de la Chișinău în aplanarea germenilor și împiedicarea persoanelor ce erau implicate în escaladarea conflictului, au generat apariția în stînga Nistrului apariția unei noi formațiuni statale care pretinde pînă în prezent la propria independență. Această doleanță a fost alimentată de acțiunile militare ce au avut loc pe parcursul conflictului.

Trecerea la o nouă etapă în mediul creat, și anume la negocierea unui sfîrșit pașnic în vederea soluționării conflictului, a creat premise de fortificare a autorităților de la Tiraspol. Sprijinul de la Moscova, instabilitatea politică, maniheismul manifestat de elita politică de la Chișinău a slăbit vădit pozițiile Guvernului în aplanarea conflictului și reîntregirea statului.

Lipsa unei formule clare ce ar defini conflictul și etapele, care ar fi determinat soluționarea, n-au permis stabilirea unui statut juridic bine definit și racordat la normele legislației Republicii Moldova. Dar totodată e necesar de a asculta doleanțele populației din stînga Nistrului.

Statutul juridic al transnistriei în cadrul Republicii Moldova dorit de Chișinău, a fost compromis de semnarea și acceptarea tacită a diferitor documente menite să contribuie la soluționarea conflictului, care la rîndul său, au condus la formarea unei viziuni proprii din partea Tiraspolului.

Încercarea Guvernelor de a elabora statutul juridic al regiunii în contextul caruia ar fi avut loc procesul de negocieri, luînd în considerație doleanțele și procesele ce au avut loc în stînga Nistrului, nu s-a dovedit a fi, și promovat cu insistență. Oficialii sînt în așteptarea miracolului venit din exterior, dar dorit după bunul plac. Toate împreună sînt cauze ce împiedică elaborarea statutului juridic al regiunii Transnistriene, care pînă în prezent continuie să se manifeste deosebit față de așteptările Chișinăului în problema dată.

Aplanarea confruntării militare din anul 1992 de pe Nistru a dus la stabilirea dialogului politic dintre Chișinău și Tiraspol prin medierea Federației Ruse. Deja cu începere din 1993 procesul de reglementare politică este asistat de OSCE. Misiunea OSCE în anul 1993 a început lucrul asupra Raportului nr.13 a conducătorului OSCE, T. Vileams, iar la 12 noiembrie 1993 raportul a fost anunțat Misiunii. În opinia misiunii, reeșind

din neînțelegerile lingvistice, istorice și etnice dintre ambele maluri ale Nistrului, conflictul armat ce a avut loc, se consideră necesar un statut special pentru regiunea Transnistriană. Transnistria nu va putea fi administrată în cadrul statului centralizat. Din alt punct de vedere, regiunea nu poate conta pe recunoaștere sau la crearea confederației Moldova, cum cere conducerea regiunii.

Misiunea propune formarea unei regiuni speciale cu o putere administrativă regională. Un astfel de statut poate fi instituit numai cu acordul părților și creat un cadru juridic de legislația moldovenească. Acest statut trebuie garantat de o nouă redacție a constituției. Totdată misiunea propunea ca statutul special să se axeze pe trei categorii de împuterniciri: centrale, regionale și comune [1, p.228].

Implicare OSCE în procesul de negocieri este salutabilă fiindcă este unica organizație internațională care este implicată activ în reglementarea conflictului transnistrian. Dar rolul acesteia are un caracter politico-diplomatic.

Noua etapă a crizei a început odată cu semnarea la 28 aprilie 1994, de către Președintele Republicii Moldova Mircea Snegur și liderul de la Tiraspol Igor Smirnov în prezența Șefului Misiunii OSCE în Moldova R. Samuel și reprezentantului Federației Ruse V. Vasev, a „Declarației de reglementare a problemei transnistriei” [1, p.231]. Dacă pînă atunci criza avea componenta militară, iar acordurile semnate vizau în primul rînd încetarea focului și menținerea păcii, de atunci încep dezbaterile juridice și constituționale asupra statutului Transnistriei în cadrul Republicii Moldova.

Începînd cu anul 1995 procesul de reglementare s-a stopat. Încercările de a găsi soluția finală în reglementarea conflictului prin prisma unui document, necătînd la faptul că Transnistria propunea ca relațiile dintre Chișinău și Tiraspol să aibă loc în baza unui consens. Oficialii de la Chișinău propuneau la rîndul său ca Transnistria să aibă autonomie locală în cadrul Republicii Moldova prevăzut și reglementat de legislația națională. La sfîrșitul anului 1995 a fost dat publicității un proiect de lege cu privire la statutul Transnistriei, diferit de un proiect similar din partea Tiraspolului. Acest proiect a fost elaborat de experți de la Chișinău.

Proiectul legii cu privire la statutul special al localităților din stînga Nistrului (Transnistria), elaborat sub egida Parlamentului Republicii Moldova, declara Transnistria o formațiune teritorială sub formă de republică autonomă, incluzînd localitățile din stînga Nistrului, căreia i s-a acordat statut special în conformitate cu Constituția Republicii Moldova, ca

parte componentă a Republicii Moldova. Statutul special al Transnistriei prevede forme și condiții speciale de autonomie, delimitarea competențelor între Chișinău și Tiraspol, asigurarea condițiilor pentru păstrarea și exprimarea identității etnice, culturale, lingvistice și religioase a populației din regiune (art.3). În teritoriul Transnistriei urmau să fie decretate trei limbi oficiale- limba moldovenească, ucraineană și rusă(art.5) și se recunoștea dreptul de a folosi simbolurile locale, care urmau să fie aplicate cu simbolurile de stat ale Republicii Moldova (art.6). conform proiectului, noua formațiune teritorială-Transnistria- îngloba toate localitățile din stînga Nistrului, care ar lua decizia respectivă în cadrul unor referendumuri locale (art.8). Autoritatea publică reprezentativă supremă a transnistriei- Adunarea Legislativă, aleasă prin vot universal pe un termen de 4 ani (art.13)- adoptă statutul autonomiei, legi și acte normative (art.16) numește președintele instituției executive și formează guvernul local (art.181).

Conform legii în sfera preocupărilor Republicii Autonome Transnistria intrau: adoptarea statutului Transnistriei, a legislației locale și controlul asupra executării acestora, numirea alegerilor deputaților în Adunarea Legislativă, organizarea și funcționarea autorităților publice locale , activitatea financiar-bugetară și fiscală regională, taxele locale.

Potrivit proiectului de lege organică, Transnistria participă, în problemele ce țin interesele ei, la realizarea politicii externe a Republicii Moldova, precum și are dreptul să întrețină de sine stătător relații internaționale în domeniile economic, tehnico-științific și cultural (art.382). Republica Autonomă Transnistriană, prin intermediul Adunării sale Legislative avea dreptul de inițiativă legislativă în Parlamentul Republicii Moldova (art.384). Acest proiect de lege a fost respins de către Tiraspol, ca un document ce nu corespunde realității, propunînd proiectul său de creare a unui confederații din statul Republica Moldova. Necătînd la raportul misiunii OSCE din anul 1993 și proiectele de legi propuse de părțile la negocieri, în 1995 procesul de negocieri bate pasul pe loc și i-a calea în detrimetrul interesului național al Republicii Moldova. În acest an în stînga Nistrului au loc o serie de procese politice menite să legifereze formațiunea statală „RMN”. La 24 decembrie 1995 în Transnistria au loc alegeri în sovietele locale și referendumul cu privire la adoptarea constituției [2, 320]. Adoptarea constituției la referendum nu mai permitea conducerii de la Tiraspol să negocieze din propria voință. Noul act „Constituția” proclama Transnistria ca stat independent. De aceea orice problemă importantă a statului necesita în continuare acordul populației din regiune [1, p.232]

menționau reprezentanții de la Tiraspol. La Chișinău în această perioadă avea loc lupta între legislativ și președenție, care se învinuiau reciproc de blocarea procesului de negocieri și dezvoltare a statului. Necătfînd la faptul că procesele politice din stînga Nistrului au fost declarate neconstituționale și înafara înțelegerilor ce au fost la negocieri, Președintele Republicii Moldova, garant al suveranității și independenței, Mircea Snegur, la data de 11 martie 1996 semnează cu liderul de la Tiraspol Igor Smirnov în prezența șefului Misiunii OSCE M. Vaigant „Protocolul problemelor convenite” [3, p.148] care permitea Transnistriei dreptul la propria „constituție”, legislație proprie, politică externă și internă. Acțiune care a compromis poziția Chișinăului oficial în continuare negocierilor. Dumitru Mînzărari a reconfirmat această ipoteză, menționînd că Președintele Republicii Moldova semnează priodic documnete, care slăbesc și mai mult pozițiile Chișinăului plasînd restricții asupra negociatorilor moldoveni [4, p.8].

Ulterior Transnistria a început să preseze tot mai mult asupra semnării unui document care să statueze clar principiile constituționale care să guverneze relațiile dintre aceasta și Chișinău. Presat de Rusia și după mai multe ezitări, Chișinăul a semnat la 8 mai 1997 la Moscova „Memorandumul de normalizare a relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria” [3, p.473] un memorandum pregătit de experți ruși. Importanța acestui document constă în dorința părților de a construi relațiile de stat și drept în cadrul unui „stat comun” în cadrul hotarelor RSSM la 1 ianuarie 1990[5, p.248]. Republica Moldova este recunoscută în hotarele RSSM de către ONU, și destrămarea acestor hotare înseamnă încălcarea actului de la Helsinki [5, p.257]. În acest document (numit memorandumul Primacov) era introdusă noțiunea de „stat comun”, care definea cadrul relațiilor dintre Chișinău și Tiraspol. Statul comun însemna frontieră comună, spațiu economic și juridic comun, spațiu comun de apărare. Ulterior au apărut probleme din cauza faptului că părțile în conflict au înțeles într-un mod diferit definiția statului comun. În acest document și-a găsit reflectare principiile fundamentale ale viziunii rusești asupra modelului de reglementare precum ar fi, de exemplu, „egalitatea părților în conflict”, care presupunea egalitatea subiecților ce urmau să formeze un stat comun, adică a Republicii Moldova și a Transnistriei. În fond, această abordare era pasibilă de a fi calificată ca începutul de renunțare a Republicii Moldova la suveranitatea sa de stat. Diplomația moldovenească a încercat să depășească aceste neprecizări juridice ale Memorandumului prin adoptarea concomitentă cu documentul de bază, a Declarației comune a

Președinților Federației Ruse și Ucrainei, precum și a Președintelui în exercițiu al OSCE, avînd ca scop interpretarea momentelor de dublitate din textul Memorandumului cu scopul neatingerii suveranității de stat a Republicii Moldova. Aceste documente erau în strînsă legătură între ele legate pe principiul angajamentului unic.

Memorandumul nu a creat condiții pentru un progres vizibil în procesul de negocieri cu privire la reglementarea conflictului, motivul principal fiind nerecunoașterea de către administrația de la Tiraspol a Declarației comune din 8 mai 1997. Totuși acest memorandum este luat la înarmare de reprezentanții din stînga Nistrului ca un document primordial în pornirea negocierilor referitor la statutul juridic al regiunii transnistriene care urmează să fie stabilit pe parcurs. Necătuind la declarațiile de a obține independență, totuși formula de integrare a transnistriei nu este abandonată neoficial la Tiraspol, și la nivel oficial la Moscova reeșind din situația geopolitică actuală. Reconfirmarea acceptării memorandumului a fost relizată în cadrul unei conferințe de presă organizată de administrația liderului de la Tiraspol Evghenii Șevciuk, făcînd referire la document ca bază în negocierile cu Uniunea Europeană și Republica Moldova reeșind din semnarea Acordului de Asociere, unde după părerea ultimului și reeșind din normele memorandumului, Transnistria are dreptul la politică externă în probleme ce țin de interesul regiunii [6, p. 3].

Adoptarea la 22 iulie 2005 de către Parlamentul Republicii Moldova a Legii nr.173-XVI din 22.07.2005 cu privire la prevederile de bază ale statului juridic special al localităților din stînga Nistrului (Transnistria), a stabilit pentru prima dată de legislația națională noțiunea de „Transnistria”. Prin această lege organică, Parlamentul a cerut imperativ onorarea de către Federația Rusă a obligațiilor asumate la reuniunea OSCE de la Istanbul (1999) privind evacuarea integrală, urgentă și transparentă a trupelor și armamentului de pe teritoriul Republicii Moldova. Parlamentul a prevăzut condițiile care trebuie create în stînga Nistrului, în vederea democratizării și demilitarizării acestei zone, după care se va proceda de comun acord cu aleșii ei în mod democratic la elaborarea și adoptarea legii organice a Republicii Moldova. În conformitate cu legea și în opinia legislatorilor urma să fie adoptată o nouă lege organică, avînd-o la bază pe cea adoptată, în care se crea „unitatea teritorială autonomă cu statut juridic special al Transnistria” care este parte integrantă a Republicii Moldova. Se crează „Organul reprezentativ al Transnistriei” – Consiliul Suprem, care ca instituție supremă a puterii legislative, are dreptul de a adopta în limitele

competenței sale legi și acte normative de importanță locală. Consiliul Suprem adoptă Constituția Transnistriei care nu poate contraveni Constituției Republicii Moldova, își păstrează simbolurile sale [7]. Convingerea legislatorilor era că această lege va face imposibilă folosirea în viitor a Administrației transnistriene ca instrument de demontare a statului, va bloca tentativele de reînviere a memorandumului Kozak, va servi ca un scut diplomației moldovene pentru a rezista presiunilor care vor ținti sacrificarea intereselor naționale ale Republicii Moldova. Noua lege adoptată din start a fost respinsă și criticată de către Administrația de la Tiraspol fiind impedimentul principal în negocierea aplanării conflictului. Legea adoptată nu a adevărit așteptările fiindcă ulterior s-a procedat atât de către Președenție cât și de Parlament în detrimentul acesteia.

Elaborare unui statut juridic al regiunii Transnistriene este un proces anevoios, care presupune apropierea celor două maluri în procesul de negocieri. Până în prezent au fost comise mai multe greșeli, care ar trebui să nu se repete. Nu avem și nici nu am avut o strategie clară în problema soluționării conflictului transnistrian. Sînt doar structuri de stat, neputincioase care alimentează funcționarii cu declarații frumoase. Este clar, că Transnistria ca rezultat al impotenței puterii noastre pe parcursul anilor s-a îndepărtat, dar Chișinăul a recunoscut această îndepărtare nu doar de facto, dar și de iure [8, p.540]. Ex-președintele Republicii Moldova, domnul Petru Lucinschi menționa că au trecut 25 ani, precum noi trăim fără Transnistria, așa și ea fără noi. Și ei și noi ne-am deprins cu situația creată. Deaceia problema de reîntregire e posibil de adus la bun sfîrșit pe etape. Mai întîi de toate- există necesitatea de a elimina neîncrederea între Chișinău și Tiraspol. O greșeală a OSCE, SUA și Rusia este de a semna un document care ar soluționat problema [9, p.354].

Pe parcursul procesului de negocieri au fost semnate peste 80 de documente importante care aveau menirea de a apropia părțile. Însă datorită abandonării unilaterale a acestora din partea uneia dintre părți implicate în procesul de negocieri, fie de către Chișinău sau Tiraspol, s-a majorat gradul de neîncredere între părți.

Manevrele geopolitice de moment a părților implicate în conflict au contribuit și ele la neîncrederea și stoparea procesului de negocieri. Mai mult ca atât încercarea de a atrage mediatorii și garanții procesului de negocieri de partea unui subiect implicat în conflict, precum Federația Rusă, Ucraina înaintea apariției formatului "5+2", și după apariția acestuia a

Uniunii Europene și SUA a demonstrat că ultimele nu vor susține o parte sau alta, decât necesită propriile interese.

Așteptările oficialilor de la Chișinău la un proiect de reglementare a conflictului în care să fie expus statul juridic al regiunii din stânga Nistrului fără a prejudicia una din părți, nu s-au dovedit a fi reale. Proiectele ce au fost până în prezent au demonstrat-o, fie Memorandumul Primacov, fie planul Iuscenko, etc.

La zi este evident ca atât Chișinăul precum și Tiraspolul sînt dispuși la cedări în procesul de negocieri, fiindcă refuzul de a o face va duce la izolare. Iar diplomația este însărcinată să negocieze abil prevederile unui document sau altul (ex. Poate servi recunoașterea asigurărilor obligatorii de răspundere civilă auto).

Republica Moldova prin intermediul oficialilor săi trebuie sa fie mai activă în soluționarea conflictului și elaborarea unui statut juridic special al Transnistriei. Tactica pașilor mici poate aduce beneficii părților.

Reieșind din faptul că toți participanții la negocieri pledează pentru integritatea Republicii Moldova, în afară de Transnistria care urmează să dețină un statut juric special. Este necesar de a reveni la negocieri. Subiecții, Chișinăul și Tiraspolul să manifeste un consens și durabilitate în semnarea documentelor ulterioare. Totodată este necesar de elaborat un statut juridic special al Transnistriei de către Chisinau și Tiraspol nemijlocit, reeșind din formula "statului comun", respectîndu-se suveranitatea și independența Republicii Moldova ca stat integru, cu o reprezentare proporțională a teritoriului și populației în legislativ și guvern pe lîngă, autonomia largă ce urmează să fie acordată regiunii. Toate documentele semnate pînă în prezent necesită o astfel de abordare a statutului regiunii transnistriene. Elaborarea acestuia poate avea ca bază proiectul legii cu privire la statutul juridic special al Transnistriei din anul 1995 expus mai sus și în Memorandumul Primacov.

Toate acestea sînt posibile fiindcă principalul actor cheie în reglementarea conflictului transnistrian, Federația Rusă este cointereseată într-o Moldovă unică.

REFERINȚE:

1. Бабилунга Н.В., Соловьев Е.А., Шорников П.М., История Приднестровской Молдавской Республики., Т.2, Тирасполь: РИО ПГУ, 2001, 512с.

2. Волкова Анна. Референдумы в Приднестровской Молдавской Републики (1989-2003). Тирасполь: Типар, 2005, 320 с.
3. Țăranu Anatol. Conflictul transnistrian: Culegere de documente și materiale (1989-2012). Institutul de Istorie, stat și Drept al AȘM, Institutul de Analiză și Consultanță Politică POLITICON. Vol.2 (1994-2002), Chișinău: Lexon-Prim, 2013, 612 p.
4. Mînzărari Dumitru. Moldova rătăcită în labirintul încurcat al conflictului Transnitrian. Institutul de Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, nr. 6, ianuarie 2010, 62 p.
5. Бабилунга Н.В., Берил С. И., Бомешко Б.Г., Феномен Приднестровье. Тирасполь: РИО ПГУ, 2003, 336 с.
6. Приднестровье № 231-232, 3 октября 2014
7. Legii nr.173-XVI din 22.07.2005 cu privire la prevederile de bază ale statului juridic special al localităților din stînga Nistrului (Transnistria), accesat justice.md.
8. Косташ Ион. Дни затмения: хроника необъявленной войны. Кишинёв. Ed. Universul, 2011, 704 с.
9. Лучинский Петр. Молдова и молдоване. Кишинёв, Biblion SRL, 2011, 368 с.

**ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ДОГОВОРА
ДИСТРИБЬЮЦИИ В ГРАЖДАНСКОМ
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА**

ТАРАН ИОН,
*Магистр права, докторант
Юридический факультет
Университет европейских знаний Молдовы*

Резюме: В статье дана характеристика дистрибьюторского договора, который не урегулирован национальным гражданским законодательством, но широко используется в предпринимательской деятельности для организации сбыта товара.

***

Бурное развитие предпринимательских отношений в последние два десятилетия сопровождается появлением новых, ранее не известных видов гражданско-правовых договоров. Их изучение представляет немалые трудности, связанные с отсутствием соответствующего за крепления в законодательстве. В основном эти договоры регулируются документами торговых обычаев и судебной практикой. Одним из таких договоров является дистрибьюторский договор, который успешно используется предпринимателями для организации сбыта товара.

Повышение эффективности гражданского оборота в Республике Молдова требует оперативного решения вопросов, связанных с различными договорными обязательствами .

Дистрибьюторский договор урегулирован Типовым дистрибьюторским контрактом, который был издан Международной торговой палатой в 1991 г. [1]. Действующим гражданским законодательством Республики Молдова данный вид договора специально не урегулирован, но он наиболее широко используется во внешнеторговой деятельности. Как правило, на его основе устанавливаются долгосрочные отношения, а товары распространяются под товарным знаком поставщика. Научный интерес к дистрибьюторскому договору объясняется тем, что отсутствие его правового регулирования идет вразрез с требованиями рынка. Достаточно спорным в доктрине является вопрос о его месте в системе

договоров, о возможности и пределах применения к нему гражданско-правовых норм.

Дистрибьюторский договор – это соглашение, по которому одна сторона, именуемая дистрибьютор, обязуется приобретать у другой стороны (поставщика) товары для дальнейшей перепродажи, а также организовать систему реализации товаров на обозначенной территории так, чтобы были созданы условия для последовательного увеличения объемов сбыта этих товаров, а поставщик, в свою очередь, обязуется продавать дистрибьютору товары в порядке и на условиях, которые предусмотрены договором [2, с. 35].

Можно выделить следующие особенности дистрибьюторского договора: Во-первых, заключая договор, дистрибьютор принимает на себя обязательство сбыта товаров иностранного контрагента в качестве его монопольного импортера. Во-вторых, иностранный поставщик принимает обязательство не передавать свои товары для сбыта на определенной территории другим организациям, соответственно, дистрибьютор приобретает исключительное право на размещение и продажу товаров на данной территории. В-третьих, дистрибьютор совершает фактические, а не юридические действия (в отличие от поверенного в договоре поручения), поскольку приобретает и реализует товар от своего собственного имени и за свой счет. Он самостоятельно устанавливает продажные цены на товары при реализации их третьим лицам, действует на свой риск по совершаемым сделкам [3, с. 79].

Можно сказать, что по своей юридической природе дистрибьюторский договор относится к договорам смешанного типа, которые сочетают в себе признаки различных договоров: купли-продажи, поставки, перевозки, агентского договора, коммерческой концессии [4, с. 38]. Обратимся к характеристике элементов дистрибьюторского договора. Учитывая, что дистрибьюторские отношения возникают в предпринимательской деятельности, сторонами договора (поставщик, дистрибьютор) являются специальные субъекты, то есть коммерческие организации или лица, имеющие статус индивидуального предпринимателя.

Как правило, в роли дистрибьютора выступает коммерческая организация, которая осуществляет оптовую закупку определенных товаров у крупных фирм-производителей и совершает их сбыт на региональных рынках. При этом данная организация может обладать

собственными складами, устанавливать длительные контрактные отношения с производителями, представлять производителя на рынке конкретного региона, обладать преимущественным правом приобретения и продажи различного оборудования, технических новинок, программного обеспечения компьютерных систем.

Предмет договора – осуществление сбыта, продвижения и распространения товаров, которые производятся поставщиком.

Дистрибьютор самостоятельно выбирает как методы, так и каналы сбыта, продвижения продукции. Он осуществляет поиск потенциальных контрагентов путем рекламирования и демонстрации продукции с заключением в дальнейшем договора поставки (купли-продажи), обеспечивает послепродажное обслуживание. Более масштабный способ такой деятельности может заключаться в привлечении или создании региональных торговых организаций и формировании на их базе дилерских сетей.

Существенным условием договора можно считать территориальный характер деятельности дистрибьютора. Дистрибьютор организывает продвижение и распространение товара на определенной территории, которую оговорили стороны.

Цена договора – это вознаграждение, которое дистрибьютор получает за свою работу, устанавливается соглашением сторон.

Традиционно к элементам гражданско-правового договора относится его содержание, то есть права и обязанности сторон. В обязанности поставщика входит: – соблюдение принципа так называемой исключительности или эксклюзивности передаваемых прав, то есть он должен предоставлять продукцию только дистрибьютору, а не третьим лицам; – соблюдение принципа территориальности, то есть продвижение и распространение товара осуществляются на территории, которая оговорена сторонами. Что касается прав, то поставщик вправе ограничить реализацию эксклюзивных прав дистрибьютора определенным регионом страны или привязкой предоставления эксклюзивных прав к выполнению конкретных годовых объемов сбыта. Поставщик может вообще не включать условие об эксклюзивности. Это будет означать, что на рынке действуют несколько дистрибьюторов, которые конкурируют между собой, что характерно, например, для автомобильного рынка сбыта. Поставщик вправе устанавливать планируемый объем продаж и требовать от дистрибьютора направлять ему прогнозы по объемам

соответствующих продаж, необходимости соблюдения примерного графика поставок на каждый календарный год. Поставщик может налагать на дистрибьютора обязательство информировать производителя о ситуации, изменениях на рынке, действиях конкурентов в пределах территории, ценах и характеристиках их продукции. [5, с.29]

Права и обязанности дистрибьютора проявляются в следующем. Дистрибьютор вправе получить от поставщика исключительные права на распространение его продукции. Вместе с тем он обязуется перед поставщиком не заключать аналогичные сделки в отношении продукции, которая может конкурировать с продукцией производителя. Дистрибьютор вправе самостоятельно выбирать методы сбыта товара. Однако при этом он обязан соблюдать условия, при которых не должен наноситься вред рыночной репутации продукции, фирменным наименованиям, коммерческим обозначениям или товарным знакам производителя. Дистрибьютор обязан не осуществлять перепродажу продукции за пределами территории, оговоренной сторонами, без получения соответствующего письменного разрешения от производителя, в частности, на него, может налагаться обязательство не открывать какие-либо филиалы, склады, постоянные отделения, закупочные предприятия или представительства любого типа в целях обеспечения дистрибуции. Дистрибьютор вправе заключать субдистрибьюторские договоры. При этом поставщиком на дистрибьютора может быть возложена обязанность требовать от субдистрибьюторов отказа с их стороны от перепродажи продукции за пределами оговоренной территории. Дистрибьютор вправе пользоваться фирменными наименованиями и (или) коммерческими обозначениями правообладателя, товарными знаками производителя, правом на охраняемую коммерческую информацию, причем, только в объеме, необходимом для соответствующего исполнения условий договора, и только образом, приемлемым для сохранения репутации данных названий и знаков. Дистрибьютор обладает преимущественным правом приобретать, а также продавать оборудование, технические новинки, программное обеспечение компьютерных систем. [6, с.10].

Дистрибьюторский договор может быть рамочным, если определяет основные обязательственные связи, по которым стороны достигли соглашения на момент заключения договора.

Иные условия договора стороны детализируют и уточняют в дополнительных соглашениях, которые заключаются во исполнение рамочного договора. Можно сказать, что любое гражданское правоотношение не может оставаться неизменным.

На определенном этапе его реализации может происходить изменение его содержания, что придает гражданскому обороту определенную устойчивость [7, с. 3].

В правоприменительной практике возникает вопрос о законности включения в договор так называемых ограничительных условий. Как было отмечено выше, в дистрибьюторский договор включаются особые условия, ограничивающие отдельные права поставщика либо дистрибьютора по осуществлению предпринимательской деятельности. Например, когда дистрибьютор берет на себя обязательство не закупать аналогичные товары у конкурентов поставщика. В свою очередь на поставщика может возлагаться обязательство не поставлять товары конкурентам дистрибьютора.

Подобные обязательства могут существовать одновременно у обеих сторон. Второй случай: когда деятельность дистрибьютора ограничивается определенной территорией. В частности, известны ситуации, когда дилеры пытались признать недействительным договор с такими ограничительными условиями, ссылаясь на их противоречие (ограничение права собственника на распоряжение товаром) и (злоупотребление правом).

Завершая исследование, делаем вывод, что с точки зрения гражданского права дистрибьюторский договор относится к так называемым непоименованным смешанным договорам, которые не урегулированы в законе и, как правило, содержат при этом элементы известного закона договора купли-продажи. Он вполне допустим с точки зрения молдавского права, и нет необходимости вносить какие-либо изменения в гражданское законодательство, поскольку к смешанным договорам, содержащим элементы различных видов обязательств, применяются правила, регулирующие эти виды обязательств, но с оговоркой – если это не противоречит закону, либо существу договора.

БИБЛИОГРАФИЯ:

1. Рамберг Я. Международные коммерческие транзакции. 4-е изд. Публикация ICC № 711E = International Commercial Transactions. 4th ed. ICC Publication № 711E / пер. с англ. под ред. Н.Г. Вилковой. М., 2011.
2. Сосна Б., Арсени И. Правовое регулирование дистрибьюторского договора в РМ. Кишинев, журнал «Национальный юридический журнал: теория и практика», 2014 г., № 1.
3. Германова А.Г. Проблемы правового регулирования дистрибьюторского договора. // Теория и практика общественного развития. Краснодар. 2015, №15.
4. Лазаренкова О.Г. Посреднические договоры в торговом обороте : учеб. пособие. СПб., 2011.
5. Борисова А.Б. Дистрибьюторский договор // Журнал российского права. 2005. № 3.
6. Маслова В.А. Дистрибьюторский договор как правовой инструмент организации сбыта товаров : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2011.
7. Лазаренкова О.Г. Право удержания и самозащита в современном гражданском праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. СПб., 2007.

**DREPTURILE AVOCATULUI ÎN CURSUL FAZEI DE
URMĂRIRE PENALĂ**

NUȚ GABRIELA-ȘTEFANIA,
Doctorand
Magistru în drept penal
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
Catedra Drept Public
e-mail: office_law@ymail.com / gs.nut@avocat.be

Résumé : *Conformément aux dispositions légales l'avocat défend les droits, les libertés et les intérêts légitimes des personnes physiques et morales, a le droit d'assister et de représenter les individus et les entreprises devant les tribunaux, de l'autorité judiciaire et d'autres organes de compétence, les organes de poursuite, les autorités et les institutions publiques, et sur d'autres personnes physiques ou morales qui ont l'obligation d'autoriser et d'assurer son avocat d'activité sans entrave, en vertu de la loi. L'avocat, est un participant à la procédure pénale avec le rôle de la défense au cours du procès pénal, y compris à partir des poursuites de phase, qui est la première phase de la procédure pénale dans le nouveau code de procédure pénale de la Roumanie et la phase d'actes antérieurs avant que des poursuites pénale de la procédure pénale en Moldavie. L'avocat a le droit de bénéficier de temps et des facilités pour la préparation de la défense, a le droit de consulter le dossier à tout stade du procès, le droit de consulter les pentes états ou procédure objet principalement qui aide ou est le droit de prendre connaissance des tout le dossier de la matière de poursuites pénales dans les procédures devant les droits et libertés juge en ce qui concerne la privation ou la restriction des droits, l'avocat de participer, le droit de procéder à un acte d'enquête criminelle à mentionner et à propos des objections formulées dans le document signé et avocat, le droit d'être informé de la date et l'heure de l'acte de poursuite, le droit d'assister à l'audition de toute personne, de formuler des plaintes, requêtes et mémoires, comme d'avocat élu ou nommé. En conclusion, les droits de l'avocat sont stipulés dans l'article 53 de la loi No.1260/2002 sur la loi de la profession juridique* en liaison avec l'article 68, par. (1), (2) CPP RM, respectivement l'article 2, par. (3), (5) de la loi No.51/1995 sur la loi d'exercice de la profession juridique et en liaison avec l'art. 88-96 NCPP*

Mot-clés : avocat, organe judiciare, les droits de l’avocat, le droit à l’assistance, le droit à la représentation, le droit de consulter le dossier, défenseur, les droits du défenseur

Rezumat: *Conform dispozițiilor legale avocatul apara drepturile, libertatile si interesele legitime ale omului, are dreptul sa asiste si sa reprezinte persoanele fizice si juridice in fata instantelor autoritatii judecatoresti si a altor organe de jurisdictie, a organelor de urmarire penala, a autoritatilor si institutiilor publice, precum si in fata altor persoane fizice sau juridice, care au obligatia sa permita si sa asigure avocatului desfasurarea nestingerita a activitatii sale, in conditiile legii. Avocatul, este participant in procesul penal, avand rol de partea apararii in cursul procesului penal, inclusiv incepand cu faza urmaririi penale, care este prima faza a procesului penal in noul cod de procedura penala al Romaniei si cu faza de acte premergatoare inainte de inceperea urmaririi penale in procedura penala a Republicii Moldova. Avocatul are dreptul sa beneficieze de timpul si inlesnirile necesare pregatirii apararii, are dreptul de a consulta dosarul cauzei in orice stadiu procesual, dreptul de a consulta declaratiile partii sau ale subiectului procesual principal pe care il asista ori il reprezinta, dreptul de a lua cunostinta de intreg materialul dosarului de urmarire penala in procedurile desfasurate in fata judecatorului de drepturi si libertati privind masurile privative sau restrictive de drepturi, la care avocatul participa, dreptul la efectuarea unui act de urmarire penala cu mentiune despre aceasta si despre eventuale obiectiuni formulate in actul semnat si de avocat, dreptul sa fie incunostintat de data si ora efectuării actului de urmarire penala, dreptul sa participe la audierea oricarei persoane, sa formuleze plangeri, cereri si memorii, sa acorde asistenta juridica pentru inculpat in calitate de avocat ales sau numit din oficiu. In concluzie, drepturile avocatului sunt cele prevazute in art. 53 din Legea nr.1260/2002 cu privire la avocatura* coroborat cu art. 68, alin.(1), (2) CPP RM, respectiv art.2, alin.(3), (5) din legea nr.51/1995 privind exercitarea si organizarea profesiei de avocat coroborat cu art. 88 – 96 NCPP*

Cuvinte-cheie: avocat, organe judiciare, drepturile avocatului, dreptul de asistare, dreptul de reprezentare, dreptul de a consulta dosarul, apărător, drepturile apărătorului

Activitatea reglementată de lege, desfășurată de organele judiciare, cu participarea părților și a altor persoane care participă într-o cauză penală, în vederea constatării la timp și în mod complet a faptelor care constituie infracțiuni, ca orice persoană ce a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală definește procesul penal.[1, 2]

Procesul penal a fost definit în literatura de specialitate a Republicii Moldova, respectiv în art. 1 CPP RM ca o activitate reglementată de lege, desfășurată de organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților și a altor persoane, în scopul constatării la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită conform vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspunderea penală. [3]

Conform art 29 NCPP avocatul este participant în procesul penal, având un rol bine determinat în cursul procesului penal, inclusiv începând cu faza urmăririi penale, care este prima fază a procesului penal, asistă sau reprezintă părțile ori subiecții procesuali principali, în condițiile legii ori, cu încuviințarea organului judiciar, poate asista și alți subiecți procesuali.

În faza de urmărire penală, administrarea probelor este atributul exclusiv al organelor de urmărire penală și are loc prin intermediul actelor de urmărire penală cunoscute din Codul de procedură penală (cercetarea locului faptei, percheziția, reținerea, ridicarea de obiecte și documente, audierea martorilor, victimelor, bănușilor, învinuișilor, confruntarea, dispunerea și efectuarea de expertize etc.).

Din conținutul art. 68, art. 80 și art. 92 CPP RM rezultă dreptul avocatului de a participa în calitate de apărător sau reprezentant la efectuarea actelor de urmărire penală, precum și anumite drepturi conexe acestui drept important pentru realizarea funcției de apărare, acordarea asistenței juridice și reprezentarea părților în proces.

Astfel, în virtutea art. 68, alin.(1), pct.2) CPP RM apărătorul este în drept *a participa, la propunerea organului respectiv, la efectuarea de către organul de urmărire penală a acțiunilor procesuale și la toate acțiunile procesuale efectuate la solicitarea sa.*

În alin. 2, pct.2) al aceluiași articol este prevăzut dreptul apărătorului *de a participa la orice acțiune procesuală efectuată cu participarea persoanei pe care o apără dacă aceasta o cere persoana pe care o apără sau însuși apărătorul.*

În conformitate cu art. 70, alin.(6) CPP RM bănuitul, învinuitul, inculpatul poate avea câțiva apărători. Acțiunile procesuale la care este necesară participarea apărătorului nu pot fi considerate ca fiind îndeplinite cu încălcarea normelor de procedură penală, dacă la efectuarea lor nu au participat toți apărătorii părții în cauză. Se consideră ca legală, acțiunea procesuală efectuată cu participarea bănuितului, învinuitului, inculpatului, dacă la aceasta a participat măcar unul din avocații angajați pe cauza respectivă.

În baza art. 80, alin.(2), pct.2) CPP RM reprezentantul victimei, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile are dreptul să participe la efectuarea acțiunilor procesuale, la propunerea organului de urmărire penală, în cazul în care se prezintă la începutul acțiunii procesuale efectuate cu participarea persoanei reprezentate.

La rândul său și martorul este în drept ca, *”la participarea din cadrul urmăririi penale, să fie asistat de un apărător ales de el ca reprezentant”* așa cum se prevede expres în art. 90, alin.(12) pct.10) CPP RM, apărătorul reprezentându-i interesele cu ocazia efectuării acestui act de urmărire penală. Continuăm cu prevederile art. 92, alin.(1) CPP RM intitulat *„Avocatul martorului”*, care reiterează prevederea conform căreia *„Persoana, fiind citată în calitate de martor, are dreptul să invite un avocat care îi va reprezenta interesele în organul de urmărire penală și o va însoți la acțiunile procesuale efectuate cu participarea sa”*. [4]

În condițiile art. 92, alin.(2), pct.2) CPP RM avocatul în calitate de reprezentant al martorului este în drept să asiste pe tot parcursul desfășurării acțiunii procesuale la care participă persoana pe care o reprezintă, exceptând cazul actelor la care se cere prezența personală a acestuia.

Nu trebuie uitat și dreptul avocatului care acordă asistență juridică garantată de stat de a asista victima (art. 58, alin.(4), pct.2) CPP RM, partea vătămată (art. 60, alin.(1), pct.18), teza finală CPP RM), mai puțin în cazul actelor la care se cere prezența personală a acestora și părțile apărării în cazul în care aceștia nu dispun de mijloace bănești pentru a plăti avocatul.

Practic se constată că, toate părțile au dreptul la asistență juridică, asigurată de o persoană calificată a cărei activitate se realizează prin consultații și cereri cu caracter juridic, asistență și reprezentare juridică în fața instanțelor judecătorești, organelor de urmărire penală și prin orice alte mijloace și căi proprii exercitării dreptului de apărare, în condițiile legii, așa cum, de altfel, legiuitorul a statuat în art. 17, alin.(1) CPP RM: *„În tot cursul procesului penal, părțile (bănuitul, învinuitul, inculpatul, partea vătămată,*

partea civilă, partea civilmente responsabilă) au dreptul să fie asistate sau, după caz, reprezentate de un apărător ales sau de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat.” [4]

În scopul asigurării reale a realizării dreptului la apărare, avocatul este informat de către organul de urmărire penală, în modul stabilit, despre acțiunile de procedură ce vor avea loc cu participarea bănuțitului, învinuitului sau efectuate în legătură cu demersul acestora, care are obligația să asigure participanților la procesul penal deplina exercitare a drepturilor lor procesuale, asigurând părților în proces dreptul la asistență juridică calificată din partea unui apărător ales de acestea sau a unui avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, independent de acest organ [4]

Absența apărătorului legal citat nu constituie un obstacol pentru efectuarea acțiunilor de procedură și nici nu poate fi considerată drept încălcare a legislației procesual penală executarea actelor de procedură în lipsa apărătorului. Despre intenția sa de a participa la acte de urmărire penală, apărătorul trebuie să informeze procurorul sau ofițerul de urmărire penală, pentru ca aceștia să comunice în prealabil despre locul și timpul planificat, pentru siguranța apărătorului fiind în drept a înainta o cerere în formă scrisă.

Asistarea apărătorului la actele de urmărire penală la care participă învinuitul sau inculpatul, pe de o parte, are ca scop acordarea unei asistențe juridice în ceea ce privește descoperirea împrejurărilor ce au importanță pentru apărare și protejarea intereselor legale ale acestuia, pe de altă parte, contribuie la respectarea regulilor procesuale stabilite de lege. Neîndeplinirea prevederilor legale privind participarea obligatorie a apărătorului se consideră încălcare esențială a legii procesual penale, iar actul procesual efectuat cu încălcarea dispozițiilor privitoare la asistența obligatorie a inculpatului se sancționează cu anularea aceluia act [4]

În conformitate cu art. 94, alin.(1), pct.2) CPP RM în procesul penal nu pot fi admise ca probe și, prin urmare, se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești datele care au fost obținute: *prin încălcarea dreptului la apărare al bănuțitului, învinuitului, inculpatului.*

Însuși prezența avocatului, după cum pe bună dreptate menționează Iu. Orlov, disciplinează organul de urmărire penală sub aspect juridic, procesual și psihologic [5]. Scopul asistării de către avocat a părții în cadrul actului de urmărire penală poate fi susținerea psihologică a clientului,

asigurarea legalității actului ce urmează a fi realizat și respectării drepturilor și intereselor legale a persoanei apărute sau reprezentate.

La baza juridică a participării avocatului la ascultarea bănuitului, învinuitului, inculpatului stau dispozițiile art.104, alin.(1) CPP RM *”Audierea bănuitului, învinuitului, inculpatului se face numai în prezența unui apărător ales sau numit din oficiu, imediat după reținerea bănuitului sau, după caz, după punerea sub învinuire, dacă acesta acceptă să fie audiat.”*

Altă normă procesual penală care reglementează participarea apărătorului la efectuarea actelor de urmărire penală este inclusă în art.114, alin.(1) CPP RM unde este stipulat că *”Pentru a verifica sau a preciza declarațiile martorului, părții vătămate, bănuitului, învinuitului despre evenimentele infracțiunii săvârșite într-un loc concret, reprezentantul organului de urmărire penală este în drept să se prezinte la locul infracțiunii împreună cu persoana audiată și, după caz, cu apărătorul, interpretul, specialistul, reprezentantul legal și să propună persoanei audiate să descrie circumstanțele și obiectele despre care a făcut sau poate face și acum declarații.”*

Apărătorul nu trebuie să admită participarea formală în cadrul actelor de urmărire penală. El trebuie de asemenea să posede procedeele tactice de realizare a actelor de urmărire penală pentru a aprecia corectitudinea acțiunilor organului de urmărire penală și în caz de oportunitate în momentul potrivit să le aplice și el [6, 7]

În legătură cu participarea la efectuarea actelor de urmărire penală avocatul-apărător cât și avocatul-reprezentant este în drept:

- să explice persoanei pe care o apără drepturile și să atenționeze persoana care efectuează acțiunea procesuală asupra încălcărilor legii comise de ea;

- să ceară recuzarea persoanei care efectuează urmărirea penală, a judecătorului, procurorului, expertului, interpretului, traducătorului, grefierului;

- să facă obiecții împotriva acțiunilor organului de urmărire penală și să ceară includerea obiecțiilor sale în procesul-verbal respectiv;

- să ia cunoștință de procesele-verbale ale acțiunilor efectuate cu participarea lui și să ceară completarea lor sau includerea obiecțiilor sale în procesul-verbal respectiv.

După cum menționează D.Ignatov, participarea activă a apărătorului la efectuarea actelor de urmărire penală și solicitarea de a completa procesul

verbal, cât și includerea obiecțiilor pe carte le are asupra veridicității celor consemnate, contribuie la stabilirea obiectivă a împrejurărilor cauzei, și în special a circumstanțelor atenuate cât și a celor care exclud urmărirea penală [7].

De altfel și prin semnătura avocatului-apărător se confirmă că declarațiile făcute sau acțiunile întreprinse în cadrul actului de urmărire penală corespund celor consemnate în procesul verbal. Dacă acesta nu va consemna în procesul verbal obiecțiile și precizările respective (din neatenție, nu va da dovadă de insistență sau principialitate, etc.) încălcările admise nu vor putea fi contestate ulterior.

De exemplu, apărătorul va atrage atenție asupra încercărilor ofițerului de urmărire penală de a da citire sau reaminti declarațiile pe care le-a depus anterior bănuitul, învinuitul, având în vedere restricțiile art.104, alin.(3) CPP RM. În caz că ofițerului de urmărire penală nu reacționează la obiecțiile avocatului, acesta nu va ezita să insiste asupra includerii acestora în procesul-verbal de ascultare. În cel mai rău caz să zicem primind refuzul de a consemna obiecțiile în procesul verbal, nimic nu poate să-l împiedice pe apărător de a prezenta obiecțiile sale separat în scris. Aceste precizări le considerăm esențiale în contextul demarării ulterioare a procesului în fazele judiciare. Bazându-se pe obiecțiile consemnate, apărătorul în cadrul cercetării judecătorești ar avea un argument important în a convinge instanța de a nu da citire declarațiilor clientului său în faza urmăririi în condițiile art. 371 CPP RM, deoarece a fost admisă încălcarea ordinii de obținere a declarațiilor în faza urmăririi penale. Participând la audierea martorului, avocatul acestuia trebuie să reacționeze adecvat în caz de adresare a întrebărilor sugestive *Nu se admite punerea întrebărilor sugestive sau care nu se referă la premisa probelor și care în mod evident urmăresc scopul insultării și umilirii persoanei audiate.*(art.109, alin.(2) CPP RM).

Până la terminarea urmăririi penale apărătorul este în drept de a lua cunoștință de actele procedurale la care a participat clientul său, chiar și cu acelea la care avocatul nu a participat. Apărătorul, de asemenea, este în drept să ia cunoștință de documentele care i-au fost prezentate sau trebuiau să-i fie prezentate bănuितului, învinuitului și până la admiterea apărătorului în proces. Atare interpretare rezultă din practica judiciară a Federației Ruse și altor țări [8]. La solicitarea sa, avocatul-apărător, în condițiile prevederilor art. 45 din Legea nr. 1260-XV și a reglementărilor art. 68, art. 100 și art. 101 CPP RM, este în drept să primească gratuit copii de pe hotărârile care se referă la drepturile și interesele persoanei pe care o apără, putând să facă

obiecții împotriva acțiunilor ilegale ale celorlalți participanți la proces, să primească obiecte, documente și informații pentru acordarea asistenței juridice.

Conform art. 92, alin.(2), pct.6) CPP RM avocatul martorului este în drept să se adreseze, cu permisiunea organului de urmărire penală, persoanei interesele căreia le reprezintă cu întrebări, observații, îndrumări, dreptul de a adresa întrebări fiind un instrument destul de eficient ce permite avocatului participarea activă în acumularea probelor. Întrebările apărătorului trebuie profund gândite și adresate numai atunci când va exista garanția că nu vor agrava situația învinutului și pot fi îndreptate asupra descoperirii de noi împrejurări care nu au fost redade de persoana ascultată. De asemenea, întrebările pot fi date pentru concretizarea declarațiilor date anterior, detalierea fiecărui fragment în parte și folosirea lor în scopul apărării. Conținutul întrebărilor, momentul când au fost puse toate acestea trebuie să aibă un scop unic: determinarea împrejurărilor ce vor favoriza situația învinutului.

Această oportunitate apare deoarece ofițerul de urmărire penală, întocmind procesul-verbal, îl interpretează în felul său, deseori schimbând sensul celor consemnate și de aceea, declarația învinutului sau bănuțului trebuie să fie redată ”**cuvânt cu cuvânt**”.

În procesul formulării întrebării, apărătorul trebuie să ia în considerație nivelul intelectual al persoanei căreia îi este adresată, starea ei emoțională, cunoașterea situației, caracterul relațiilor cu învinutul, ș.a.m.d. Câteodată e mai eficient de a adresa mai multe întrebări mai simple decât a formula întrebări prin fraze compuse, formate din mai multe propoziții. La adresarea întrebărilor, apărătorul trebuie să țină cont de capacitățile psihofiziologice ale persoanelor audiate, în funcție de acest fapt alegând timpul în care se pun întrebările, posibilitatea de a le repeta, concretiza, se iau măsuri în vederea eliminării epuizării, emoțiilor, neîncrederii, etc. În procesul expunerii libere, nu se admite înaintarea întrebărilor, deoarece persoana poate uita multe momente importante care se pot reflecta negativ asupra apărării.

Apărătorul trebuie să adreseze bănuțului, învinutului întrebări la care ar putea să prognozeze răspunsul și se înscrie în poziția și strategia de apărare elaborată, o întrebare nereușită putând avea drept consecință declarații distructive pentru poziția apărării.

Audierea bănuțului, învinutului, inculpatului minor se efectuează în condițiile art. 104 CPP RM și nu poate dura mai mult de 2 ore fără

întrerupere, iar în total nu poate depăși 4 ore pe zi. Această situație o poate folosi activ avocatul. O cauză esențială a respingerii întrebărilor de ofițerul de urmărire penală sau de procuror poate fi netemeinicia lor, fiind considerate irelevante.

În cazul când unele întrebări sau date nu au fost introduse în procesul-verbal, apărătorul trebuie să-i amintească clientului său despre dreptul care îl are el de a introduce unele precizări sau completări în procesul-verbal al actului procesual la care a participat, ori personal să facă observații în scris vizând corectitudinea și deplinătatea celor scrise în procesul-verbal al actului de urmărire penală la care a participat [9]

Este foarte importantă participarea apărătorului la înaintarea acuzației. Înaintarea acuzației învinuitului se va face de către procuror în prezența avocatului în decurs de 48 de ore din momentul emiterii ordonanței de punere sub învinuire, dar nu mai târziu de ziua în care învinuitul s-a prezentat sau a fost adus în mod silit. (art. 282, alin.(1) CPP RM). Faptul aducerii la cunoștință a ordonanței de punere sub învinuire și explicarea conținutului ei este atestat de semnăturile procurorului, învinuitului, avocatului și ale altor persoane care participă la această acțiune procesuală, aplicate pe ordonanța de punere sub învinuire, indicându-se data și ora punerii sub învinuire.

Ascultarea persoanelor în procesul penal constituie nu numai activitatea cea mai frecventă, ci, totodată, activitatea căreia, atât în cursul urmăririi penale, cât și în cursul judecății, îi este consacrată cea mai mare parte din timp, cel mai mare volum de muncă, în raport cu celelalte investigații legate de administrarea probelor și reprezintă, pentru organele de urmărire penală, nu o dată, sursa majoră a informațiilor necesare depistării adevărului. Bănuitul, învinuitul și inculpatul sunt purtători ai informației probante la fel ca martorul și partea vătămată. Declarațiile bănuितului, învinuitului, inculpatului sunt informațiile scrise sau orale depuse de aceștia la audiere în condițiile prevăzute de CPP RM referitor la circumstanțele care au servit temei pentru a-i recunoaște în aceasta calitate, precum și la alte împrejurări ale cauzei pe care le cunosc (art.103, alin.(1) CPP RM). Conform caracterului său procesual, declarațiile bănuितului, ca, de altfel, și declarațiile învinuitului, inculpatului sunt, pe de o parte, surse de probă, pe de altă parte-mijloace de apărare a lor.

Învinuitul, de obicei, este audiat în aceeași zi în condițiile prevăzute în art.104 CPP RM, evident în prezența apărătorului ales care a participat la înaintarea acuzației sau a unui avocat care acordă asistență

juridică garantată de stat. Nu se permite audierea bănuțitului, învinuitului, inculpatului în stare de oboeală, precum și în timpul nopții, decît doar la cererea persoanei audiate în cazurile ce nu suferă amînare, care vor fi motivate în procesul-verbal al audierii și în absența unui avocat și fără a i se oferi timp suficient și facilități pentru a-și pregăti apărarea. Astfel, în hotărârea CEDO din 6 octombrie 2009, în cauza *Petru Roșca c. Moldovei*, Curtea a notat că *“reclamantul s-a plîns cu privire la sancționarea sa în absența unui avocat și fără a i se oferi timp suficient și facilități pentru a-și pregăti apărarea, că reclamantul a solicitat asistența unui avocat și timp suficient pentru a-și pregăti apărarea. Mai mult, fiind închis într-o cameră de detenție peste noapte și fiind adus în fața instanței a doua zi dimineața, reclamantul nu a avut posibilitatea să se pregătească pentru această ședință. Starea sănătății s-a agravat peste noapte și el a fost, în general, incapabil să se prezinte adecvat în fața judecătii. În lumina celor enunțate mai sus, Curtea a concluzionat că, în cazul de față, a existat o încălcare a Articolului 6 §1 în conexitate cu Articolul 6 §3 litera (c) și (d) din Convenție”* [10]

Până la începutul audierii, avocatul trebuie să se convingă că bănuțitului sau învinuitului îi este clară învinuirea înaintată, iar în caz de necesitate să participe la lămurirea ei. Acest fapt are o importanță deosebită în cazurile când în calitate de învinuit este un minor sau o persoană care suferă de o boală psihică sau fizică, deoarece starea lor îi limitează în perceperea corectă a cazului incriminat. În aceste cazuri, în timpul audierii atenția apărătorului trebuie să fie îndreptată spre:

- determinarea împrejurărilor, care ar putea să contribuie la achitarea învinuitului ori să-i atenuzeze răspunderea;
- evidențierea probelor în acest sens, astfel, învinuitul poate numi familiile martorilor, care vor confirma versiunea sa, să indice locul aflării probelor materiale și a documentelor ș.a.m.d.;
- stabilirea împrejurărilor, ce vor dovedi starea sănătății a învinuitului sau bănuțitului în cazul când el este bolnav de vreo maladie psihică sau fizică.

În practica judiciară s-a stabilit că *în raport cu art.6, alin.(3), lit. a) din CEDO prin care s- a statuat că orice acuzat are, în special, dreptul să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa* [11], în cazurile când învinuitul se sustrage de la urmărirea penală, nefiind posibilă înaintarea acuzații în conformitate cu articolul 282 CPP RM, nu este

posibilă terminarea urmăririi penale și nici trimiterea învinuitului în judecată. *Procurorul nefiind în drept a trimite cauza penală în judecată fără ca persoanei trase la răspundere penală să i se aducă la cunoștință ordonanța de punere sub învinuire și să i se asigure dreptul de a da explicații asupra acușării aduse și a se explica obligațiile acestuia prevăzute în art.66 se consideră o încălcare a art.6 paragraful 3 lit. "a" din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. În cazul sustragerii învinuitului de la urmărirea penală, dar după înaintarea acușării nu este obligatorie dispunerea prin ordonanță a căutării învinuitului în conformitate cu articolul 288, alin. (2) CPP RM, dar sunt suficiente și alte documente, respectiv ordonanța motivată care confirmă efectuarea investigațiilor în vederea căutării și găsirii învinuitului de către organele de urmărire penală la indicația procurorului.*

Astfel, Colegiul lărgit al CSJ al RM a conchis că prevederile legislației internaționale și naționale nu au fost respectate în cauza dată și ca rezultat au fost încălcate dreptul la un proces echitabil, care s-au soldat cu casarea sentinței și parțial a deciziei instanței de apel cu încetarea procesului penal conform art.391 alin.(1) pct.6) CPP RM, deoarece există circumstanțe care exclud tragerea lui S.E la răspundere penală ori administrativă [12].

În conformitate cu art. 68, alin.(7) CPP RM apărătorul are și alte drepturi și obligații prevăzute de Codul de procedură penală. De asemenea, în baza art. 80, alin.(6) CPP RM reprezentantul victimei, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile are și el alte drepturi și obligații prevăzute de Codul de procedură penală. Anumite garanții durabile privind apărarea și reprezentarea efectivă a părților în proces sunt prezente în prevederile legii procesual-penale privind dispunerea și efectuarea expertizei judiciare ce constituie o cercetare în urma căreia se elaborează anumite concluzii care formează obiectul raportului de expertiză, un mijloc de probă.

Astfel, în art.142, alin.(1) CPP RM sunt prevăzute temeiurile pentru dispunerea și efectuarea expertizei, cazurile de oportunitate ale expertizei în procesul penal pentru constatarea, clarificarea sau evaluarea circumstanțelor ce pot avea importanță probatorie pentru cauza penală ”*Expertiza se dispune în cazurile în care, pentru constatarea circumstanțelor ce pot avea importanță probatorie pentru cauza penală, sunt necesare cunoștințe speciale în domeniul științei, tehnicii, artei sau meșteșugului. Posedarea unor asemenea cunoștințe speciale de către persoana care efectuează*

urmărirea penală sau de către judecător nu exclude necesitatea dispunerii expertizei.” Sub acest aspect, jurisprudența CEDO a dezvoltat anumite norme în baza prevederilor găsite în art. 6, alin.(1) și (3), a stabilit că rolul expertului în timpul procesului și maniera în care-și îndeplinește funcția sunt deosebit de hotărâtoare. În cauzele BONISCH și BEANDSTETTER, Curtea a constatat că *dreptul la un proces echitabil nu impune o obligație asupra instanțelor naționale de a numi experți la solicitarea apărării, atunci când opinia expertului numit de judecată susține constatările procurorului. Totuși Curtea Europeană este determinată să aplice articolul 6, alineatul 3, litera d) analogic cu modalitatea de aplicare a expertizelor*”[13]. Mai mult, în cazul Bonisch vs Austria de acum 25 de ani, CEDO arată foarte clar că expertul apărării nu a beneficiat de aceleași prerogative ca și cel al apărării, în timp ce în cazul Prepeliță vs Moldova, CEDO a constatat că prin intermediul Institutului Republican pentru Expertize Judiciare și Criminalistice, subordonat MJ de la Chișinău, statul este parte la proceduri. [14]

Procedura propunerii expertizei se statuează în conformitate cu art. 144 CPP RM, dispunerea acesteia putându-se realiza din inițiativa proprie și pe contul propriu al părților în aceleași condiții cu acțiuni premergătoare efectuării expertizei prevăzute în art. 145 CPP RM, de către organul de urmărire penală prin ordonanță sau de către instanța de judecată prin încheiere sau din oficiu de către organul de urmărire penală, ordonanța sau încheierea de dispunere a efectuării expertizei fiind obligatorie pentru instituția sau persoana care urmează să efectueze expertize. Se mai reține că, potrivit alin.(3) al art. 144 CPP RM *”la efectuarea expertizei din inițiativă și pe contul propriu al părților, expertului i se remite lista întrebărilor, obiectele și materialele de care dispun părțile sau sînt prezentate, la cererea lor, de către organul de urmărire penală. Despre aceasta se întocmește un proces-verbal conform prevederilor art. 260 și 261”*,

iar părților li se dă posibilitatea să argumenteze necesitatea includerii expertului, de a constata dacă expertul este de profilul respectiv, aceste date fiind incluse în procesul verbal. Expertul recomandat de către părți participă împreună cu expertul desemnat de către organele de urmărire penală la efectuarea expertizei, acest expert fiind preîntâmpinat ca și ceilalți despre răspunderea penală pentru concluzia falsă potrivit art. 312 CP RM

Nerespectarea acestor norme au consecințe serioase care se pot răsfrînge negativ asupra forței probante a concluziilor expertului, cât și

asupra garantării altor drepturi importante a avocatului-apărător în faza urmăririi penale și examinării cauzei în judecată.

Pentru a fi mai elocvenți apelăm la practica judiciară. *În dosarul penal 2006038004 apărarea a pledat pentru a nu admite Raportul de expertiză medico-legală Nr.189/D din 12.01.2006 ca probă deoarece s-a încălcat în mod evident procedura de administrare a acestei probe cât și dreptul la apărare a lui Semionov I. Expertiza medico-legală a fost dispusă la 10.01.2006 și realizată la 12.01.2006. Despre dispunerea expertizei bănuitul a fost informat numai la 01.02.2006, iar apărătorul nu a fost notificat în general despre acest fapt. Mai mult ca atât s-a stabilit că acuzarea a neglijat prevederile art. art.145 C.P.P. al R. Moldova [15]*

În atare situație s-a constatat că nici una din aceste norme, care reglementează acțiunile ce anticipează efectuarea expertizei nu au fost respectate și astfel au fost încălcate drepturile bănuitului pe care le are în legătură cu dispunerea expertizei, și anume: dreptul de recuzare a expertului, dreptul de a asista la efectuarea expertizei, dreptul de adresare expertului a întrebărilor suplimentare, dreptul de a recomanda un expert pentru a participa la efectuarea investigațiilor (art.142, alin.(3) CPP RM). Expertul care a realizat expertiza, șeful secției clinice cu stagiu profesional de 28 de ani, categorie superioară, nu s-a autorecuzat, iar părțile au fost private de dreptul de al recuza în conformitate cu prevederile art. 89, alin.(2), pct.5) CPP RM.

Acest fapt atrage nulitatea raportului de expertiză în cazul indicat, având în vedere art.251 CPP RM și urma să fie aplicate prevederile art. 94, alin.(1), pct.2) și alin.2 CPP RM de neadmitere a raportul de expertiză medico-legală Nr.189/D din 12.01.2006 în calitate de probă [15].

Trebuie de menționat în legătură cu acest caz că, apărătorul a fost privat de dreptul de a recuza expertul, deoarece au fost încălcate toate drepturile incluse în art. 144, art. 145 CPP RM, respectiv nu a știut de faptul că expertiza medico-legală a fost realizată de aceeași persoană care a realizat anterior examinarea medico-legală, deoarece conform art. 89, alin.(1), pct.5) CPP RM persoana nu poate lua parte la proces în calitate de expert dacă a participat în calitate de specialist anterior în acelaș proces.

În altă cauză penală aceleași argumente au fost invocate de reprezentatul succesorului procedural care a solicitat în fața instanței de judecată din cadrul Judecătoriei Fălești anularea ordonanței de încetare a urmăririi penale emisă de procuratura la 30 iunie 2005. Instanța a acceptat cererea și a motivat încheierea de anulare a ordonanței de încetare a

urmăririi penale, bazându-se pe faptul că nu au fost respectate prevederile art. 144, art. 145 CPP RM de către organul de urmărire penală [16].

Dreptul avocatului de a participa sau de a reprezenta o parte din proces se naște din contractul de asistență juridică, încheiat în formă scrisă, între avocat și justițiabil sau mandatarul său. În baza acestui contract în care se prevede întinderea împuternicirilor conferite avocatului, apare o împuternicire avocațială, cu care ultimul se legitimează în fața organelor de urmărire penală și a instanței de judecată.

Având în vedere cele relatate în acest paragraf vom considera că participarea avocatului la activitatea procesuală de ascultare a învinuitului sau a inculpatului în faza de urmărire penală, în vederea stabilirii adevărului, reclamă, din partea organelor de urmărire penală și a procurorului, procedee corecte de interogare, ascultare, confruntare, în concordanță cu valorile morale ale societății democratice, care nu va admite procedeele probatorii de luare a declarațiilor învinuitului, pe termen foarte lung, prelungit în timpul nopții, procedee degradante în obținerea de informații, mărturisiri de la învinuit sau inculpat, care aduc atingere demnității umane.

Prin Noul Cod de procedură penală al României s-a reglementat problema participării avocatului la efectuarea actelor de urmărire penală ori a audierii și la administrarea probelor.

La asigurarea apărării efective a suspectului sau a inculpatului în faza de urmărire penală contribuie, în viziunea noului cod, și reglementarea dreptului general al avocatului suspectului sau inculpatului de a asista la efectuarea actelor de urmărire, așa cum prevede art. 92 NCPP. Prin alin.(1) al aceluiași art. 92 se stipulează explicit doar două excepții de la această regulă în care avocatul suspectului sau inculpatului nu are dreptul să asiste la efectuarea unor acte de urmărire penală și anume, pe de o parte, situația în care se utilizează metodele speciale de supraveghere ori cercetare, prevăzute în cap. IV din titlul IV al Codului de procedură penală, în cuprinsul art.138 NCPP fiind enumerate metodele speciale de supraveghere sau cercetare, definite fiecare în parte și explicat înțelesul unor termeni folosiți în cadrul definițiilor, iar pe de altă parte, situația în care se efectuează percheziția corporală sau a vehiculelor în cazul infracțiunilor flagrante.

Potrivit noilor reglementări apare noțiunea de încunoștințare a avocatului privind data și ora efectuării actului de urmărire penală ori a audierii realizate de judecătorul de drepturi și libertăți, ori *în cazul efectuării percheziției domiciliare*. În toate situațiile potrivit art. 92, alin.(2) și (5) NCPP, încunoștințarea se face la solicitarea avocatului, prin notificare

telefonică, fax, e-mail sau prin alte asemenea mijloace, încheindu-se în acest sens un proces-verbal. În condițiile în care există dovada încunoștințării avocatului, în condițiile prevăzute de lege, lipsa avocatului nu împiedică efectuarea actului de urmărire penală sau a audierii potrivit art. 92, alin.(3) NCPP.

Potrivit alin.(4) al art. 92 NCPP avocatul *suspectului sau inculpatului are dreptul să participe la audierea oricărei persoane de către judecătorul de drepturi și libertăți, să formuleze plângeri, cereri și memorii.*

De asemenea, potrivit art. 92, alin.(6) NCPP se prevede explicit că în cazul în care avocatul suspectului sau al inculpatului este prezent la efectuarea unui act de urmărire penală, se face mențiune despre aceasta și despre eventualele obiecțiuni formulate, *iar actul este semnat și de avocat.* În plus, potrivit art. 95, alin.(1) NCPP avocatul are dreptul de a formula plângere potrivit art. 336 – 339 NCPP fiind vorba despre plângerea împotriva actelor și măsurilor de urmărire penală dispuse de organul de cercetare penală, respectiv de procuror.

În tot cursul urmăririi penale conform art. 93 NCPP avocatul persoanei vătămate, al părții civile sau al părții responsabile civilmente are dreptul să fie încunoștințat prin notificare telefonică, fax, e-mail sau prin alte asemenea mijloace, încheindu-se în acest sens un proces-verbal, să asiste la efectuarea oricărui act de urmărire penală în condițiile art. 92 NCPP, de a consulta actele dosarului și de a formula cereri, plângeri și a depune memorii.

Dreptul avocatului de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pentru pregătirea și realizarea unei apărări efective prevăzut la art. 92, alin.(8) NCPP înseamnă că, și în faza de urmărire penală, apărătorul suspectului sau inculpatului poate solicita ca audierea să se efectueze la o dată ulterioară aducerii la cunoștință a calității de suspect sau inculpat [17]

De asemenea, potrivit art. 93, alin.(4) NCPP asistența juridică asigurată de avocat are caracter obligatoriu, când persoana vătămată sau partea civilă este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu ori cu capacitate de exercițiu restrânsă.

Printre noutățile aduse de Noul Cod de procedură penală privind dreptul la apărare, regăsim la art. 94, alin.(1) NCPP și accesul avocatului la dosarul de urmărire penală, în timpul urmăririi penale în sensul dreptului **de a consulta dosarul de urmărire penală**, acest drept neputând fi exercitat, nici restrans în mod abuziv.

În scopul asigurării condițiilor necesare pentru efectuarea unei apărări juste, concrete și efective, conținutul dreptului de a consulta dosarul, pe lângă dreptul de a asista la efectuarea actelor de urmărire penală, se referă la posibilitatea avocatului de a citi întregul material al dosarului de urmărire penală potrivit art. 94, alin.(7) NCPP, studia actele aflate la dosar, de a nota informații și date din acel dosar, dar și de a obține fotocopii de pe aceste acte potrivit art. 94, alin.(2) NCPP.

Cu privire la modalitatea în care avocatul va studia dosarul în cursul urmăririi penale, la art. 94, alin.(3) NCPP se arată că procurorul ori organul de cercetare penală prin delegare de atribuții va stabili data și durata consultării dosarului într-un termen rezonabil, astfel încât avocatul să aibă la dispoziție un timp rezonabil pentru studiu.

Un alt element de noutate vizează reglementarea dreptului de a consulta dosarul care nu este un drept absolut, putând fi limitat motivat de procuror în scopul bunei desfășurări a urmăririi penale pe toată perioada cât o persoană are calitatea de suspect sau pentru cel mult 10 zile față de inculpat (după punerea în mișcare a acțiunii penale) în temeiul art. 94, alin.(4) NCPP. Cu toate acestea, potrivit art. 94, alin.(5) NCPP avocatul *are obligația să păstreze confidențialitatea sau secretul datelor și actelor de care a luat cunoștința cu ocazia consultării dosarului* din cursul urmăririi penale.

Prin excepție de la dispozițiile art. 94, alin. (4) NCPP, legiuitorul român, prin alin.(6) al articolului se arată că, sub nici o formă și pentru nici un motiv, dreptul avocatului de a studia declarațiile părții pe care o asistă ori o reprezintă *sau ale subiectului procesual principal pe care îl asistă ori îl reprezintă* nu poate fi restricționat.

În privința măsurilor preventive, legiuitorul a instituit dreptul avocatului potrivit art. 209, alin.(8), (9) NCPP și rolul acestuia în apărarea suspectului ori a inculpatului reținut sau arestat care are dreptul de a beneficia de avocat potrivit art. 89, alin.(2) NCPP, asistența juridică a inculpatului fiind obligatorie statuată în art. 209, alin.(6), art. 218, alin.(6), art. 225, alin.(5) NCPP

Apărarea fiind considerată o activitate procesuală complexă, se impune ca la eforturile persoanei ce luptă pentru apărarea drepturilor și intereselor sale, să se alăture și participarea unui avocat care poate fi o persoană aleasă sau numită din oficiu în procesul penal în scopul de a ajuta părțile să-și apere interesele ocrotite de lege.

REFERINȚE:

1. Dicționar juridic. Sursa: www.DreptOnline.ro
2. Noul Cod penal. Noul Cod de procedură penală. București, Ediție coordonată de jud. Dr. Mihail Udroi, Editura C.H. Beck, actualizat 10.09.2014 (Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, publicată în Monitorul Oficial nr. 486 din 15 iulie 2010, modificată și completată prin Legea nr. 255/2013 privind punerea în aplicare a Legii nr. 135/2010, publicată în Monitorul Oficial nr. 515 din 14 august 2013, respectiv prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 3/2014, publicată în Monitorul Oficial nr. 98 din 7 februarie 2014
3. Codul de procedură penală a Republicii Moldova, Publicat : 07.06.2003 în Monitorul Oficial Nr. 104-110 art Nr : 447 Data intrării in vigoare : 12.06.2003
4. *Vitalie Rusu, Arina Țurcan. GHIDUL AVOCATULUI CARE ACORDĂ ASISTENȚĂ JURIDICĂ GARANTATĂ DE STAT COPILOR VICTIME ȘI MARTORI ÎN PROCESUL PENAL*, Chișinău, 2015, p. 30-34, sursa <http://www.cnajgs.md/ro/publicatii-rapoarte-si-cercetari/ghidul-avocatului-care-acorda-asistenta-juridica-garantata-de-stat-copiiilor-victime-si-martori-in-procesul-penal>.
5. Орлов Ю. Условия и способности участия защитника-адвоката в некоторых следственных действиях//Уголовное право.Москва, 2003, №4,с.78-79.
6. Golubenco Gh. Avocatul – subiect al criminalisticii. În: “Avocatul poporului”, Chișinău, 2003, nr. 2, p.12-13.
7. Игнатов Д.С. Криминалистические основы деятельности адвоката-защитника по сбору доказательств и представлению их суду. Автореферат дис.канд.юрид.наук. Ижевск,2004, с.26
8. Hotărîrea Curții Constituționale a FR. Постановление Конституционного суда РФ от 27 июня 2000 года 11-П по делу о проверке конституционности положений ч. 1 ст. 47 и ч. 2 ст. 51 УПК РСФСР в связи с жалобой гр. В.И. Маслова // СЗ РФ, 2000, № 27, p. 2882, cu privire la interpretarea drepturilor apărătorului rezultată în practica judiciară din Federația Rusă
9. Ворфоломеева Т.В. Криминалистика и профессиональная деятельность защиты.Киев, 1987, 187 с.
10. HOTĂRÎREA PLENULUI CSJ RM nr.11 din 24.12.2010 Cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al

- bănuitului, învinuitului, inculpatului și condamnatului în procedură penală, *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2011, nr.2-3, pag.33, pct.4*
11. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale adoptată la Roma la 04.11.1950, semnată de RM la 13.07.1995, Ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.1298-XIII din 24 iulie 1997, în vigoare pentru RM din 12.09.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 21.08.1999, nr.054.
  12. Decizia Colegiului penal al CSJ RM nr.1-ra-95/2006 din 28.02.2006//Buletinul CSJ RM, 2006,nr.6, p.19
  13. Vadim Jora, Comentariu CPP, 27.09.2011, sursa: <https://ro.scribd.com/.../81109954-Comentariu-La-Codul-de-Procedura-sau> <https://ro.scribd.com/doc/66508618/Comentariul-CPP>.
  14. Adrian Mogos, articol Hotărârile CEDO, ignorate de România, 16.07.2010, sursa: <http://jurnalul.ro/special-jurnalul/hotararile-cedo-ignorate-de-romania-549571.html>
  15. Dosar penal nr. 2006038004//Arhiva judecătoreiei sec.Buiucani, Mun.Chișinău
  16. Dosar penal nr. 2004370317// Arhiva judecătoreiei Fălești
  17. Noul Cod de procedură penală – Ministerul Public, sursa: www.mpublic.ro/ncpp.pdf

LISTA ABREVIERILOR

NCPP	= Noul Codul de procedură penală al României
CPP RM	= Codul de procedură penală al Republicii Moldova
CPP FR	= Codul de procedură penală al Federației Ruse
MJ	= Ministerul Justiției al Republicii Moldova
CEDO	= Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului
FR	= Federația Rusă
M.Of.	= Monitorul Oficial
RM	= Republica Moldova
art.	= articol
alin.	= alineat
pct.	= punct
lit.	= litera
cca.	= circa
etc.	= etcetera
s.a.m.d.	= și așa mai departe

**ACTUALITATEA ȘI IMPORTANȚA ACTIVITĂȚII
SPECIALE DE INVESTIGAȚII ÎN CONTEXTUL ULTIMELOR
MODIFICĂRI LEGISLATIVE**

COVALCIUC ION,
doctorand, ULIM
Procuror adjunct al procurorului mun. Bălți

Rezumat: *A trecut o perioadă relativ scurtă de timp de la adoptarea noilor reglementări pe tărîmul activității speciale de investigații, perioadă în cadrul căreia organele de drept, abilitate cu împuterniciri în sfera combaterii criminalității au acumulat o experiență solidă pe linia aplicării prevederilor legale pe acest segment. Experiență în cauză se caracterizează atît prin momente pozitive, și, totodată, se impune și prin anumite aspecte negative. Latura pozitivă ține de utilizarea activă a rezultatelor activității speciale de investigații în cadrul probatoriului în cauzele penale, iar cea negativă pune amprenta pe lipsa de încredere față de aceste rezultate în cadrul practicii procesual-penale. Mai mult decît atît, normele legale cu privire la activitatea specială de investigații conțin multiple contradicții, neclarități și lacune, ceea ce afectează aplicarea lor adecvată și uniformă.*

Cuvinte cheie: activitate specială de investigații; măsuri speciale de investigații; criminalitate; organ judiciar; probatoriu; principiu; metodologie; practică judiciară; mijloace de probă; norme de drept; drept procesual penal; criminalistică; grup criminal organizat; normă legală.

Abstract: *It's been a relatively short period of time since the adoption of the new regulations in the realm of special investigative activity, the period in which the law enforcement authorities vested with plenary powers in the field of combating the crimes have acquired a solid experience in applying the law provisions in this segment. The experience in question is characterized by positive moments and also is imposed by certain negative aspects. The positive side is the active use of results of special investigative activity in the probative process of criminal cases, and the negative part marks on the lack of confidence to these results in the practice of criminal procedure. More than that, legal rules on special investigative activities contain multiple contradictions, ambiguities and gaps, which affect their proper and uniform application.*

Key words: special activity of investigation; special measures of investigations; criminality; judicial body; probative; principle; methodology; judicial practice; means of evidence; norms of law; criminal procedural law; criminology; organized criminal group; legal nor

Constituirea statului de drept, trecerea la noi forme forme democratice de realizare a procesului penal se desfășoară în condiții extrem de dificile care se reflectă, în special, prin creșterea infraționalității, prin modificări nefavorabile în latura caracteristicilor calitative ale ei. Aceasta, în mod evident, împiedică realizarea sarcinii dintotdeauna actuale referitoare la combaterea eficientă a infraționalității sau măcar privind menținerea ei la acel nivel care nu ar afecta posibilitatea funcționării normale a structurilor sociale de bază[1, p. 3].

În aceste condiții, una dintre formele de bază ale cunoașterii în domeniul public o reprezintă și activitatea specială de investigații, activitate utilizată pentru furnizarea de informații din cele mai „ascunse” domenii pentru publicul larg, cu ingerințe, practic, pe segmentul drepturilor fundamentale ale omului, garantate atât de Constituția Republicii Moldova, cât și de normele de drept internațional la care Republica Moldova este parte.

În mod paradoxal, însă, deși activitatea specială de investigații este necesară și poate fi utilizată practic, în mod exclusiv, doar de către stat reprezentat de organele sale cu atribuții speciale în domeniu, cadrul normativ care reglementa anterior și care reglementează, la moment, aceste relații s-a dovedit a fi, de frecvente ori, unul insuficient. În acest context facem referire la cercetătorul rus V. G. Bobrov, care afirmă că fundamentul normativo-legislativ al activității operative de investigații reprezintă veriga de bază a teoriei activității operative de investigații[2, p. 65]. Reieșind din esența și conținutul activității speciale de investigații, literatura de specialitate menționează faptul că aceasta dispune nu doar de un caracter „de cunoaștere”, „de căutare” ci și de unumite trăsături fixate prin intermediul normelor juridice, menite de a reglementa această activitate într-un mod corespunzător[3, p. 66].

Ca urmare a acestui fapt, cu toate că la ziua de azi statul pretinde să reglementeze până la cele mai mici detalii toate sferele vieții sociale, în mod inexplicabil, pe durata unei perioade îndelungate de timp s-a purces peste reglementarea activităților cu implicații pe segmentul inviolabilităților persoanei.

Nu în zădar, deși specialiștii din domeniu leagă apariția activității speciale de investigații de primele acțiuni ale statului în latura reglementării cercetării infracțiunilor[4, p. 8-11], actele normative primare cu caracter legislativ din acest domeniu și-au făcut apariția doar odată cu adoptarea Legii privind activitatea operativă de investigații nr. 45-XIII din 12.04.1994 (abrogată la 08.12.2012) [5]. Până la acel moment, fascicolul important al activității speciale de investigații era lăsat la latitudinea reglementărilor departamentale inaccesibile publicului, deși repercusiunile activității speciale de investigații deseori trec de zona secretă prin ingerințe directe asupra celor mai importante drepturi și libertăți ale omului.

Totodată, chiar și după adoptarea legii privind activitatea specială de investigații unele aspecte legate de îngrădirea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în cadrul activității speciale de investigații au continuat să fie reglementate prin acte normative subordonate legii de nivel interdepartamental[6].

Ultimele încercări privind instituționalizarea legală a activității speciale de investigații prin adoptarea Legii privind activitatea specială de investigații nr. 59 din data de 29.03.2012[7], și modificările corespunzătoare din alte acte legislative în special Codul de procedură penală, nu pot fi decât salutate. Or, este greu de a încălca ceea ce nu există, în special dacă activitățile respective poartă un caracter dacă nu secret, apoi nepublic, iar eventuala ingerință a agenților statului în sfera drepturilor fundamentale ale omului, de cele mai multe ori nici nu poate fi sesizată. Aceasta, însă, nu presupune că drepturile vizate nu sunt încălcate, sau că violarea anumitor drepturi și libertăți nu poate fi realizată într-un mod mai voalat, mai ascuns, ceea ce ar duce la o acceptare tăcută a unei astfel de situații din partea titularului de drepturi și libertăți. Având în vedere ultimele evenimente în care într-un fel sau altul au fost implicate serviciile speciale, inclusiv la nivel mondial, impactul social al acestor acțiuni, starea de nesiguranță socială, provoacă, într-un final ingerințele voalate în domeniul drepturilor omului, ceea ce reprezintă răul mare în comparație cu încălcarea deschisă a acestora. Din moment ce efectul este același, constatăm că dacă față de anumite acțiuni publice persoana cel puțin se poate apăra, fie că este în cunoștință de existența lor, apoi în cazul unor investigații „ascunse” persoana „de bună credință” poate nici să nu cunoască faptul că a fost subiectul unor investigații speciale.

În contextul vizat, aplicarea unui sistem de contrabalante este destul de actual, și deoarece statul reprezentat de către organele sale și-a rezervat

dreptul de practicare a activității speciale de investigații, atunci pe lângă instrumentele statale de contrabalansare a eventualelor ilegalități, ar fi logică și identificarea altor mecanisme mai neutre, dar nu în ultimul rând și mai mai efective. De asemenea, este necesar de a oferi persoanei, în calitatea ei de destinatar și beneficiar al legii, anumite posibilități nu doar declarative, ci și reale de natură să-i asigure o protecție eficientă față de intervențiile nejustificate în sfera drepturilor și libertăților care-i sunt garantate, ele înscriindu-se perfect în rolul elementelor esențiale ale acestui mecanism.

Identificarea mecanismelor vizate, prin determinarea modului lor de implicare în procesul de garantare al legalității activității speciale de investigații reprezintă una dintre problemele de actualitate sporită, un aport substanțial în acest sens urmînd a fi depus de către comunitatea academică prin intermediul interpretărilor doctrinare. Or, în situația în care, după cum am menționat deja, statul „a înțeles și a acceptat” să-și satisfacă „foamea” informațională doar în anumite scopuri prin utilizarea activității speciale de investigații, garanțiile legalității acestei activități nu pot fi puse doar pe seama organelor de stat, indiferent de imparțialitatea lor, mai cu seamă în situațiile în care activitatea respectivă vizează persoana în calitate de subiect al investigațiilor. Considerăm că principiul „*nimeni nu-și poate fi judecător în propria cauză*”, este pe deplin aplicabil și acestei laturi a activității speciale de investigații, chiar și din perspectiva consolidării siguranței societății prin legalitatea desfășurării activității speciale de investigații, pe de o parte, și prin certitudinea că în eventualitatea anumitor abuzuri, rezultatele activității respective nu vor putea avea urmări negative pentru subiectul vizat, iar actorii implicați în activitățile ilegale vor suporta consecințele de rigoare.

În opinia cercetătorului S. I. Zaharțev, „Deși organele de drept care luptă cu infracționalitatea au acumulat o experiență bogată în domeniul aplicării prevederilor legale privind activitatea operativă de investigații, totuși aceasta experiență are laturi atât negative, cît și pozitive. Astfel, pozitivă se prezintă a fi folosirea activă a rezultatelor activității operative de investigații în cadrul probatoriului în cauzele penale, iar momentul negativ se referă la lipsa de încredere față de rezultatele obținute ca urmare a acestei activități. Mai mult decît atât, reglementările de pe tărîmul activității operative de investigații conțin multiple contradicții, neclarități și lacune, ceea ce împiedică aplicarea corectă și uniformă a lor[8]”.

Nu punem întrebarea dacă la acest capitolul poate fi valabilă afirmația referitoare la procesul penal, conform căreia acesta nu reprezintă decît

autolimitarea statului în procesul de investigare a infracțiunilor? De altfel, aspectele comune între aceste activități statale au fost de mult timp sesizate de către specialiștii în domeniu. În acest sens, ambele au în calitate de obiective de bază cunoașterea faptelor prin intermediul utilizării rezultatelor gnoseologiei în vederea realizării diferitelor sarcinilor: a) în cadrul procesului penal - *protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată; în cadrul activității speciale de investigații – culegerea de informații necesare pentru prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, descoperirea și cercetarea infracțiunilor.*

În virtutea celor menționate, considerăm că anumite procedee de asigurare a legalității, care deja au trecut examenul timpului, dovedindu-și eficiența, ar putea fi preluate din procesul penal în activitatea specială de investigații. Aici facem referire, în primul rând, la instrumentele extrastatale de descurajare și prevenire a anumitor activități mai puțin legale fie abuzive. În aceeași ordine de idei, este bine cunoscut faptul că cadrul procesului penal statul demult și-a autolimitat acțiunile îndreptate spre atingerea scopului procesului, în literatura specialitate fiind suficient de amănunțit dezbătute, condițiile respective. Totodată, trebuie să recunoaștem că autolimitarea a parvenit destul de târziu în timp, inițial statul nestigherindu-se în folosirea celor mai „eficiente”, metode de cercetare a infracțiunilor. În contextul dat, pentru activitatea specială de investigații ultimele modificări legislative în domeniu reprezintă un prim pas în această direcție.

Într-o altă ordine de idei, la fel de inovatoare pe lângă tentativa salutară din partea legiuitorului de a reglementa comportamentul agenților statului în cadrul activității speciale de investigații, este, nu în ultimul rând, și garantarea respectării drepturilor omului. O altă inovație este importanța și valoarea juridică atribuită acestei activități. Or, dacă anterior se exprimau poziții prin care se încerca echivalarea *procesului gnoseologic din cadrul activității speciale de investigații cu cel din procesul penal*, prin intervențiile despre care am vorbit deja, această tendință capătă un caracter legislativ. Astfel, a crescut considerabil și posibilitatea utilizării activității speciale de investigații în vederea realizării anumitor sarcini procesual-

penale, ea fiind o cale mult mai eficientă în latura obținerii rezultatului scontat. Concomitent, considerăm că în mod proportional va crește nu doar tendința de limitare a garanțiilor procesual-penale acordate participanților la proces, dar și probabilitatea comiterii anumitor acțiuni abuzive din partea subiecților implicați în activitățile respective.

Pe de altă parte, stabilirea unor exigențe neproporționale activității speciale de investigații ar fi de natură să-i anihileze eficiența, lipsind de sens acest procedeu statal de acumulare a informațiilor. În consecință, ar crește nu doar siguranța persoanei ca subiect al relațiilor juridice penale de conformare, ci și în calitate de potential subiect al raporturilor juridico-penale penale conflictuale, dacă e să facem referire la sfera relațiilor juridico-penale a activității speciale de investigații, sferă care desigur poate fi extinsă.

Cu alte cuvinte, la fel de protejați se vor simți atât cei care respectă legea fiind siguri drepturile lor nu sunt violate, cât și cei care o încalcă, avînd garanția că nu vor fi deconspirați, cel puțin prin metodele speciale de investigații. Concomitent, pentru prima categorie de persoane, odată cu creșterea siguranței în protecția drepturilor contra ingerințelor activității speciale de investigații, în mod direct proporțional ar putea crește probabilitatea violării acestor drepturi de către a doua categorie de persoane în cadrul activității infracționale. Afirmația este valabilă pentru tentativele de protejare a drepturilor omului pe calea anihilării activității speciale de investigații. Din acest considerent, identificarea instrumentarului juridic care ar permite plasarea activității speciale de investigații într-un cadru legal previzibil și bine determinat, ar exclude orice posibilitatea chiar și ipotetică de violare a drepturilor omului pe de o parte, iar pe de altă parte nu ar descuraja activitatea specială de investigații, știrbindu-i din eficiență, ceea ce reprezintă una dintre problemele cheie ale acestei activități social-utile la ziua de azi.

Menționăm și faptul că un rol aparte în cadrul acestui proces îi revine procurorului, care în virtutea competenței pe care o are nu doar în cadrul procesului penal, dar și în cadrul activității speciale de investigații, poartă și povara responsabilității pentru identificarea și eficiența instrumentelor respective.

Anume din acest motiv, inovațiile legislative în sfera activității speciale de investigații, pe de o parte, și valoarea probantă a rezultatelor acestei activități, pe de altă parte, în calitatea lor de intervenții legislative de maximă actualitate și cu un impact social deosebit, ridică la un nivel

calitativ nou necesitatea nu doar a analizei instrumentarului normativ existent, ci și im portanța perfecționării acestuia astfel încât, după cum am menționat deja, atât drepturile omului cât și eficiența activității speciale de investigații să nu fie afectată. Din aceste considerente, este de maximă importanță abordarea temei respective, mai ales din perspectiva mecanismelor utilizate de către legiuitor pentru realizarea dezideratelor, care, de altfel, constituie scopul prezentului studiu. Or, nu mai constituie un secret că la momentul actual ceea ce ne lipsește este nu cadrul legal adecvat, ci mecanismele de punere în aplicare a acestuia, lipsa ultimelor transformând legile doar în niște manifestări de bune intenții, nu și în instrumente de reglementare a anumitor relații sociale cu toate consecințele lor de rigoare. La ziua de azi, procurorul este, practic, unicul subiect abilitat prin lege să participe nu doar la toate fazele procesului penal dar și în cadrul activității speciale de investigații, ceea ce ne face să constatăm că acesta are o responsabilitate deosebită pentru buna desfășurare a activității speciale de investigații în strictă conformitate cu normele de drept. Actualmente, procurorul este practic unicul subiect abilitat prin lege, cu excepția instanței de judecată, cu posibilități de intervenție în procesul activității speciale de investigații, inclusiv și cu competențe de apreciere a rezultatelor acestei activități.

În acest sens, abordarea subiectului măsurilor speciale de investigații autorizate de către procuror ne poate permite dintr-o perspectivă mai amplă să caracterizăm nu doar felul în care s-a reușit aducerea activității speciale de investigații în sfera reglementării legale, inovațiile legate de valoarea probantă a informațiilor obținute în cadrul acestei activități, ci și mecanismele de asigurare a drepturilor persoanelor supuse eventual măsurilor speciale de investigații. Or, anume procurorul este conform prevederilor legale practic unicul subiect abilitat cu dreptul de a dispune efectuarea multiplelor măsuri speciale de investigații, cu excepția celor date în competența șefului organului abilitat cu asemenea atribuții. Atribuțiile date rezultă din prevederile art. 18 al Legii privind activitatea specială de investigații nr. 59 din data de 29.03.2012, conform căruia, pentru realizarea sarcinilor prevăzute lege pot fi efectuate următoarele măsuri speciale de investigații:

1) cu autorizarea judecătorul de instrucție, la demersul procurorului:
a) cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat; b) supravegherea domiciliului prin utilizarea mijloacelor tehnice ce

asigură înregistrarea; c) interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor; d) reținerea, cercetarea, predarea, percheziționarea sau ridicarea trimiterilor poștale; e) monitorizarea conexiunilor comunicațiilor telegrafice și electronice; f) monitorizarea sau controlul tranzacțiilor financiare și accesul la informația financiară; g) documentarea cu ajutorul metodelor și mijloacelor tehnice, precum și localizarea sau urmărirea prin sistem de poziționare globală (GPS) ori prin alte mijloace tehnice; h) colectarea informației de la furnizorii de servicii de comunicații electronice.

2) *cu autorizarea procurorului*: a) identificarea abonatului, proprietarului sau a utilizatorului unui sistem de comunicații electronice ori al unui punct de acces la un sistem informatic; b) urmărirea vizuală; c) controlul transmiterii banilor sau a altor valori; erialeextorcate; d) investigația sub acoperire; e) supravegherea transfrontalieră; f) livrarea controlată; g) colectarea mostrelor pentru cercetarea comparată; h) cercetarea obiectelor și documentelor; i) achiziția de control; 3) *cu autorizarea conducătorului subdiviziunii specializate*: a) chestionarea; b) culegerea informației despre persoane și fapte; c) identificarea persoanei.

Deci, după cum este lesne de observat, doar pentru inițierea măsurilor speciale de investigații prevăzute la al. 3 al normei redate nu este necesară participarea procurorului. Totodată, în conformitate cu prevederile art. 39 din aceeași lege, controlul asupra executării prevederilor normei legale este efectuat de către procuror, fie în baza plîngerilor depuse de către persoanele ale căror drepturi și interese legitime se presupune că au fost încălcate, sau din oficiu, în cazul în care activitatea specială de investigații a fost autorizată de procuror ori autorizarea a fost solicitată de către judecătorul de instrucție.

Mai mult decît atît, în conformitate cu prevederile art. 132/4 al. 1 Cod de procedură penală, procurorul care conduce sau exercită urmărirea penală pune, prin ordonanță motivată, măsura specială de investigații în executarea subdiviziunilor specializate ale autorităților indicate în Legea privind activitatea specială de investigații. Iată din care motiv considerăm posibilă atingerea scopului propus, prin soluționarea consecutivă a problemelor enunțate, astfel încît să fie posibilă scoaterea în evidență nu doar a carențelor legislative existente la moment, cu propunerea modalităților de depășire a lor, dar și eventuala corijare a cadrului legal.

Odată ce cadrul legal care reprezintă obiectul de studiu al prezentei lucrări este unul nou pentru legislația Republicii Moldova, iar abordările științifice de pe acest segment practic lipsesc, ar fi de prisos să aducem

careva argumente în favoarea noutății și necesității demersurilor științifice din domeniu. Or, sfera relațiilor la care ne referim tinde nu doar să schimbe coraportul de forțe în activitatea statală de investigare a infracțiunilor, atribuindu-i valoare juridică corespunzătoare activității gnoseologice în cadrul activității speciale de investigații, dar și comportă anumite riscuri la care ni-am referit ceva mai sus. În consecință, considerăm ca fiind o noutate științifică nu doar abordarea respectivă care reprezintă una pionierat în domeniu, încercînd să vină cu o înțelegere adecvată a subiectului în discuție, atît de către subiecții activi implicați în activitatea specială de investigații, cît și de subiecții pasivi ai acestei activități. De o pondere deosebită se prezintă a fi și scoaterea în evidență a riscurilor inerente activității speciale de investigații ca parte componentă a activității social-utile, încercîndu-se, totodată, de a evidenția reperatele legale care ar permite evitarea urmărilor negative ale activității nominalizate.

Desigur, nu poate fi lăsată în afara atenției și actualitatea perfecționării cadrului legal, în acest sens fiind necesară scoaterea în evidență nu doar a potențialelor carențe care pot afecta activitatea specială de investigații, ci și identificarea metodelor ce ar permite remediarea deficiențelor. În acest sens, la moment se prezintă a fi nu mai puțin importantă și aducerea în atenția publicului, în special a mediului academic, a subiectului activității speciale de investigații în contextul ultimelor modificări legislative, în speranța depășirii carențelor care își fac loc în cadrul activității vizate.

Este evident faptul că activitatea specială de investigații constituie un subiect *tabu* în conștiința noastră socială. Nu reprezintă un secret și faptul că frica de această activitate este lesne de observat chiar și în procesul de adoptare și operare a modificărilor legislative în domeniu. Elocvent în acest sens se prezintă a fi art. 132/8 Cod de procedură penală, care după adoptare a suferit mai multe modificări referitoare la spectrul infracțiunilor și a subiecților în privința cărora poate fi aplicată interceptarea comunicărilor. Cu toate că redacția actuală rămîne una criticabilă, grija legiuitorului față de lărgirea neîntemeiată a sferei de acțiune și respectiv a persoanelor ce pot fi interceptate, pe de o parte, și necesitatea aplicării acestei măsuri pentru investigarea anumitor categorii de infracțiuni, pe de altă parte, este absolut evidentă.

În contextul vizat, una dintre posibilele soluții care ar permite depășirea situațiilor respective, rezidă în faptul abordării activității speciale de investigații prin prisma și din perspectiva caracterului nesecret al acesteia, cu utilizarea izvoarelor corespunzătoare și în măsura în care

consecințele activității speciale de investigații se redeplasează din sfera caracterului secret, încercându-se pe această dimensiune de a identifica și propune mecanisme capabile de a limita eventualele abuzuri. Menționăm că în contextul dat este absolut corectă opinia autorului rus A. Iu. Șumilov care afirmă următoarele: „A sosit timpul când este necesar nu doar de a conștientiza că activitatea operativă de investigații reprezintă o totalitate de reguli sectere și publice, dar să acceptăm ideea că ea urmează a fi studiată atât în regim secret, cât și în regim deschis. Problema de bază ține doar de identificarea acelei soluții de compromis care ar aduce „satisfacție” tuturor subiecților antranați în această activitate precum și celor documentați prin intermediul ei” [9].

Pe lângă identificarea și, respectiv, definirea naturii juridice a activității speciale de investigații în lumina ultimilor modificări legislative, una dintre importanțele probleme științifice care urmează a fi dezbătute și, respectiv, soluționate ține de evidențierea reperelor care ar asigura desfășurarea acestei activități nu doar în cadrul legal, ci și în spiritul dreptului, astfel încât odată cu oportunitățile oferite organelor prin activitatea specială de investigații, să nu fie pusă în pericol siguranța drepturilor și libertăților omului. Or, încălcarea acestor drepturi sau îndrădirea libertăților să corespundă exigențelor dreptului, iar fraudarea de lege și abuzul de drept să nu fie posibile.

Nu mai puțin important ar fi, la moment, cel puțin sub aspect teoretic, ca pe lângă evidențierea celor mai importante idei care se referă la activitatea specială de investigații și încercarea de a analiza aspectele pozitive și criticabile ale acestei activități, să venim cu formularea de noi idei în latura vizată, să abordăm fenomenul cu pricina din noi perspective în contextul noilor realități. În acest fel, este posibilă nu doar specificarea modurilor în care sistemele de drept ale diferitor state reglementează activitatea specială de investigații, condițiile de realizare și subiecții implicați în activitățile respective, dar și valorificarea rezultatelor obținute în cadrul acestei activități. Concomitent, nu mai puțin importantă este și scoaterea în evidență a fenomenului activității speciale de investigații cu aspectele sale negative și pozitive, precum și a riscurilor pe care le comportă. Fiind conștienți de imposibilitatea soluționării multitudinilor de probleme pe care le implică activitatea specială de investigații, scopul mediat al studiului ține de aducerea în atenția cercetătorilor în domeniu, practicienilor cât și a opiniei publice a importanței activității speciale de investigații în contextul

ultimelor modificări legislative, în special din perspectiva impactului social al acestora.

Finalizarea acestui studiu impune, de asemenea, și anumite **concluzii științifice** la care am ajuns cu referire la actualitatea și importanța activității speciale de investigații în contextul ultimelor modificări legislative. Astfel, menționăm că odată ce în rezultatul activității speciale de investigații desfășurată de către agenții statului pot și de cele mai dese ori sunt afectate anumite drepturi și libertăți ale omului atunci este logic ca activitatea respectivă să fie nu doar reglementată legislativ, dar ca și cadrul legal să prevadă suficiente garanții de natură să descurajeze eventualele abuzuri în cadrul acestei activități. Anume din acest motiv, inovațiile legislative în sfera activității speciale de investigații, pe de o parte, și valoarea probantă a rezultatelor acestei activități, pe de altă parte, în calitatea lor de intervenții legislative de maximă actualitate și cu un impact social deosebit, ridică la un nivel calitativ nou nu doar necesitatea analizei instrumentarului normativ existent, ci și importanța revizuirii și perfecționării acestuia astfel încât, atât drepturile omului, cât și eficiența activității speciale de investigații să nu aibă de suferit.

Nu mai constituie un secret nici faptul că la momentul actual ceea ce ne lipsește este nu cadrul legal adecvat, ci mecanismele de punere în aplicare a acestuia, lipsa ultimelor transformând legile doar în niște manifestări de bune intenții, nu și în instrumente de reglementare a anumitor relații sociale cu toate consecințele lor de rigoare.

Se mai poate desprinde și concluzia conform căreia principiile dreptului, la general, cât și cele ale procesului penal, în special, reprezintă acele repere care nu doar că ar fi de natură să canalizeze activitatea specială de investigații în spiritul dreptului, dar și ar descuraja eventualele abuzuri din domeniul vizat.

REFERINȚE:

1. Хомколов В. П. Организация управления оперативно-розыскной деятельностью. Изд. Закон и Право. М., 1999, с. 3.
2. Бобров В. Г. О правовой природе оперативно-розыскных мероприятий // Актуальные вопросы теории и практики оперативно-розыскной деятельности. Академия Управления МВД России. М., 2001, с. 65.

3. Чечетин А. Е. Актуальные проблемы теории оперативно-розыскных мероприятий. Монография. Издательский Дом Шумиловой И. И. М., 2006, с. 66.
4. Елинский В. И. Основы методологии теории оперативно-розыскной деятельности. Монография. Издатель Шумилова И. И. М., 2001, с. 8-11.
5. Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr. 5/133 din 1994.
6. Ordinul comun pentru aprobarea Instrucțiunii privind modul de organizare și desfășurare a măsurilor operative de investigații în rețelele de comunicații electronice nr. 44 din 14.07.2008, al Serviciului de Informații și Securitate, Ministerului Afacerilor Interne și Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției.
7. Monitorul Oficial 113-118/373 din data de 08.06.2012
8. Захарцев С. И. Оперативно-розыскные мероприятия. Юридический Центр Пресс. СПб, 2004, с. 7.
9. Шумилов А. Ю. Курс основ оперативно-розыскной деятельности. Учебник. Издательский Дом Шумиловой И. И. М., 2006, с. 3-4.

**О НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМАХ ПРИМЕНЕНИЯ
АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА
НАРУШЕНИЯ ЖИЛИЩНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА**

СОСНА АЛЕКСАНДР,
*доктор права, преподаватель Молдавского государственного
университета*

alexandru_sosna@mail.ru

ФРУНЗЕ ЮРИЙ,

*доктор права, конференциар, декан юридического факультета
Славянского университета, старший научный сотрудник
Института юридических и политических исследований Академии
наук Молдовы*

iufrunza@yandex.ru

Резюме: В представленном материале авторы рассматривают актуальные вопросы некоторых проблем применения административной ответственности за нарушения жилищного законодательства.

Важным является то, что проанализированы действующие теоретические нормы и практические аспекты, которые регулируют административную ответственность за нарушения жилищного законодательства.

Особо отмечаются некоторые коллизии и противоречия в действующем законодательстве, регулирующем применение административной ответственности за нарушения жилищного законодательства.

Заслуживают внимания и изучения для ученых теоретиков и практических работников те предложения и выводы, которые сделаны авторами.

Актуальность темы обусловлена её недостаточной освещенностью в юридической литературе, а также недостатками правовых норм, регулирующих административную ответственность за нарушения жилищного законодательства.

В статье освещается административная ответственность, установленная частями (1)-(11) ст. 180 Кодекса Республики Молдова о правонарушениях № 218-XVI от 24.10.20089 года (далее – КоП РМ),

порядок применения, обжалования и исполнения административных наказаний [1].

Вносятся обоснованные предложения по отмене, изменению отдельных норм КоП РМ.

Административная ответственность представляет собой установленные законом санкции, которые применяются к лицам, совершившим правонарушения.

Административная ответственность за нарушение жилищного законодательства установлена частями (1)-(11) ст. 180 КоП РМ.

К административной ответственности за нарушение жилищного законодательства могут привлекаться дееспособные физические лица, достигшие возраста 18 лет, и должностные лица.

КоП РМ не даёт определения понятия «физическое лицо».

Такое определение содержится в ст. 17 Гражданского кодекса Республики Молдова (далее – ГК РМ) № 1107-XV от 06.06.2002 года, согласно которой физическим лицом является человек, рассматриваемый индивидуально как носитель гражданских прав и обязанностей [2].

Понятие «должностное лицо» дано в части (6) ст. 16 КоП РМ, согласно которой должностное лицо (лицо, наделенное на государственном предприятии, в учреждении, организации, центральном или местном органе публичной власти на постоянной или временной основе, в силу закона, в силу его назначения, избрания или в силу отдельного поручения, определенными правами и обязанностями по осуществлению функций публичной власти или действий административно - распорядительного либо организационно-хозяйственного характера) подлежит ответственности за правонарушение при совершении деяний, предусмотренных КоП РМ, в случае:

а) умышленного использования своих полномочий в отступление от служебных обязанностей;

б) явного превышения предоставленных законом прав и полномочий;

в) неисполнения или ненадлежащего исполнения служебных обязанностей.

Согласно прямо смыслу ст. 16 КоП РМ руководители частных предприятий не могут считаться должностными лицами и могут

привлекаться в административной ответственности как физические лица.

Согласно части (1) ст. 398 КоП РМ дела о правонарушениях, предусмотренных частями (1)-(11) ст. 180 КоП РМ, рассматриваются административными комиссиями.

Согласно части (1) ст. 397 КоП РМ административная комиссия при исполнительном органе местного публичного управления образуется местным советом (сельским, коммунальным, городским, муниципальным) в составе председателя, заместителя председателя, ответственного секретаря и 4–7 членов.

Деятельность административной комиссии регулируется Положением об административной комиссии, утвержденной постановлением Парламента РМ № 55 от 25.03.2010 года «Об утверждении Положения об административной комиссии» [3].

Согласно части (3) ст. 2 Положения об административной комиссии председателем административной комиссии избирается один из заместителей примара или другой член комиссии – в случае местного органа публичной власти, в штатном расписании которого функция заместителя примара не предусмотрена, либо один из заместителей претора – в случае административных комиссий, действующих в муниципии Кишинэу.

Согласно части (4) ст. 2 Положения членами административной комиссии могут быть избраны и представители гражданского общества.

Порядок рассмотрения дел о правонарушениях установлен ст. 5-16 Положения об административной комиссии.

Согласно части (1) ст. 5 Положения рассмотрение дел административной комиссией производится в открытом заседании, устно, непосредственно и на основе состязательности сторон. Заседание может быть объявлено закрытым в интересах соблюдения нравственности, обеспечения общественного порядка или национальной безопасности, а также в случаях, обусловленных интересами несовершеннолетних или необходимостью защиты частной жизни сторон процесса.

Согласно части (2) ст. 5 Положения административная комиссия рассматривает дело о правонарушении в течение 30 дней со дня регистрации дела ответственным секретарем.

Согласно части (1) ст. 6 Положения заседание по рассмотрению дела о правонарушении проводится с участием сторон, вызванных в порядке, предусмотренном Кодексом о правонарушениях.

Сторонами процесса являются констатирующий субъект и лицо, в отношении которого возбуждено производство о правонарушении (лицо, обвиняемое в совершении правонарушения).

Согласно части (1) ст. 385 КоП РМ констатирующим субъектом является представитель органа публичной власти, разрешающий в пределах своей компетенции дело о правонарушении в установленном КоП РМ порядке.

Согласно части (1) ст. 417 КоП РМ правонарушения, предусмотренные статьями 170–175, 180, устанавливаются публичными службами коммунального хозяйства.

Согласно части (2) ст. 417 КоП РМ констатировать правонарушения и составлять протоколы вправе начальники управлений публичных служб коммунального хозяйства и их заместители, главные и ведущие специалисты жилищно - коммунального хозяйства.

Согласно части (3) ст. 417 КоП РМ протоколы о правонарушениях передаются для рассмотрения в административную комиссию.

Протокол о правонарушении должен соответствовать требованиям ст. 443 КоП РМ.

Согласно ст. 445 КоП РМ неуказание в протоколе о правонарушении сведений и фактов, предусмотренных статьей 443 КоП РМ, влечет недействительность протокола о правонарушении.

Вызов сторон на заседание административной комиссии осуществляется в соответствии со ст. 382 КоП РМ путем письменных повесток, которые вручаются сторонам или высылаются по почте с таким расчетом, чтобы вызываемое лицо получило повестку не менее чем за пять дней до дня, когда оно должно явиться в орган, рассматривающий дело о правонарушении.

Согласно части (2) ст. 6 Положения присутствие на заседании административной комиссии констатирующего субъекта является обязательным. Неявка констатирующего субъекта, вызванного в установленном законом порядке, без уважительных причин и без предварительного уведомления комиссии влечет прекращение производства о правонарушении.

Согласно части (2) ст. 441 КоП РМ прекращение производства о правонарушении предполагает восстановление в правах лица, в отношении которого оно возбуждено.

Согласно части (1) ст. 7 Положения при рассмотрении дела административная комиссия выясняет и принимает во внимание следующее: наличие вменяемого в вину правонарушения, наличие причин, устраняющих правонарушительный характер деяния, виновность лица, в отношении которого возбуждено производство о правонарушении, степень вменяемости лица, в отношении которого возбуждено производство о правонарушении, наличие смягчающих или отягчающих обстоятельств, необходимость наказания и, по обстоятельствам, вид наказания, который должен быть назначен, а также другие аспекты, важные для справедливого разрешения дела.

Административное наказание может быть назначено только при доказанности вины лица, обвиняемого в совершении правонарушения, если не истек установленный частью (2) ст. 30 КоП РМ 3-месячный срок давности применения административного наказания.

Органы, применяющие административные наказания, должны учитывать принцип презумпции невиновности, установленный ст. 375 КоП РМ.

Данная статья гласит: «Любое лицо, обвиняемое в совершении правонарушения, считается невиновным до тех пор, пока его виновность не будет доказана в предусмотренном настоящим кодексом порядке.

Никто не обязан доказывать свою невиновность.

Выводы о виновности лица в совершении правонарушения не могут основываться на предположениях. Все неустранимые в соответствии с настоящим кодексом сомнения в виновности толкуются в пользу лица, в отношении которого возбуждено производство о правонарушении».

Согласно ст. 8 Положения при рассмотрении дела административная комиссия руководствуется процессуальными нормами КоП РМ.

Порядок рассмотрения дел о правонарушениях установлен книгой Второй Производство о правонарушениях КоП РМ (ст. 374-463).

Согласно ст. 9 Положения после рассмотрения дела административная комиссия принимает по нему постановление,

которым устанавливается наказание правонарушителю или, по обстоятельствам, прекращается производство о правонарушении с указанием основания прекращения в соответствии с КоП РМ.

Согласно части (1) ст. 441 КоП РМ возбужденное производство о правонарушении подлежит прекращению при наличии следующих обстоятельств:

- a) отсутствие события правонарушения;
- b) наличие одного из оснований, предусмотренных частью (3) статьи 3, частью (3) статьи 4, статьями 20–31;
- c) смерть лица, подозреваемого в совершении деяния, кроме случая его реабилитации;
- d) наличие по тому же факту и в отношении того же лица окончательного решения/постановления;
- e) начало уголовного преследования по тому же факту.

Постановление административной комиссии о назначении наказания за правонарушение должно соответствовать требованиям ст. 10 Положения об административной комиссии. В постановлении, в частности, должно быть указано: место, время и суть совершенного правонарушения, смягчающие и отягчающие обстоятельства, доказательства, на которых основывается постановление административной комиссии, и мотивы отклонения доказательств, нормы права, вид и величина наказания, порядок и сроки обжалования наказания.

Согласно части (1) ст. 15 Положения каждое заседание административной комиссии протоколируется.

Протокол заседания административной комиссии должен соответствовать требованиям части (2) ст. 15 Положения.

Согласно части (3) ст. 15 Положения протокол заседания административной комиссии ведется во время заседания, оформляется в течение двух дней после заседания и подписывается председательствующим, ответственным секретарем и членами комиссии, присутствовавшими на заседании.

Полагаем, что часть (3) ст. 15 Положения следует изменить, установив, что протокол заседания административной комиссии должен оформляться в день вынесения постановления, что позволит исключить злоупотребления.

Согласно части (1) ст. 22 Положения деятельность председателя, заместителя председателя, ответственного секретаря и членов

административной комиссии может по решению местного совета оплачиваться, если законодательством не предусмотрено иное.

Согласно части (2) ст. 22 Положения оплата труда осуществляется индивидуально за каждое рассмотренное дело. Размер оплаты труда за одно дело утверждается местным советом.

Считаем необходимым отменить ст. 22 Положения, т.к. административные комиссии рассматривают дела о правонарушениях в рабочее время. Лица, рассматривающие эти дела, получают за это время заработную плату и не должны получать двойную оплату за одно и то же время. Должностные лица других органов, рассматривающие дела о правонарушениях, в частности, должностные лица органов, подчиненных министерству внутренних дел РМ, министерству финансов РМ и др., рассматривают относящиеся к их компетенции дела о правонарушениях, не получая за это никакой дополнительной оплаты. Должностные лица органов местного публичного управления не должны получать дополнительную оплату.

Административная ответственность за нарушение жилищного законодательства установлена частями (1)-(11) ст. 180 КоП РМ.

Согласно части (1) ст. 180 КоП РМ нарушение правил постановки на учет лиц, пользующихся правом на улучшение жилищных условий из фонда социального жилья, а также нарушение порядка снятия с учета и предоставления жилья лицам, относящимся к этой категории, несоблюдение установленных сроков поселения жильцов в жилища влекут наложение штрафа на должностных лиц в размере 100 условных единиц.

Легальное определение понятия «социальное жилье» дано в ст. 4 закона РМ «О жилье» № 75 от 30 апреля 2015 года, согласно которой социальное жилье – жилье, предназначенное для лиц, нуждающихся в социальной защите, предоставляемое в имущественный наем в соответствии с положениями настоящего закона [4].

Согласно части (9) ст. 9 этого закона предоставление социального жилья осуществляется в соответствии с Положением об учете, порядке предоставления и использования социального жилья, утвержденным Правительством по согласованию с социальными партнерами.

Согласно части (2) ст. 180 КоП РМ нарушение порядка распределения жилья из фондов маневренного жилья, общежитий и приютов влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере 200 условных единиц.

Согласно ст. 4 закона РМ «О жилье» маневренное жилье – жилье, предназначенное для временного размещения лиц, жилье которых находится в процессе капитального ремонта или реконструкции, которые не могут быть выполнены без отселения нанимателей, жилье, предназначенное для размещения лиц, пострадавших в результате стихийных бедствий, а также жилье, предназначенное для лиц, отселенных из социального жилья.

Согласно части (3) ст. 180 КоП РМ нарушение положений законодательства о сроках заключения договоров имущественного найма между нанимателем и собственником жилья влечет наложение штрафа на физических лиц в размере 50 условных единиц и на должностных лиц в размере 100 условных единиц.

Договоры имущественного найма жилых помещений заключаются в соответствии с ГК РМ и ст. 32-37 закона РМ «О жилье».

Считаем, что часть (3) ст. 180 КоП РМ следует отменить, т.к. уклонение от заключения договора имущественного найма не должно влечь административную ответственность. Статьей 667 ГК РМ установлен принцип свободы договора.

Согласно части (4) ст. 180 КоП РМ несоблюдение правил и норм использования, технического обслуживания и санитарного содержания жилья, помещений и установок общего пользования и земель, прилегающих к жилым домам, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 50 до 100 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок 30 часов и наложение штрафа на должностных лиц в размере от 100 до 300 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок от 30 до 60 часов.

Административное наказание за это правонарушение в виде штрафа применяется административной комиссией, а административное наказание в виде неоплачиваемого труда в пользу общества применяется судом. Согласно подпункту с) пункта 1) части (1) ст. 395 КоП РМ судебная инстанция рассматривает дела о правонарушениях, по которым констатирующий субъект, прокурор предлагают назначить одно из следующих наказаний:

- лишение права осуществлять определенную деятельность;
- лишение права занимать определенную должность;
- лишение специального права;

- неоплачиваемый труд в пользу общества;
- арест за правонарушение.

Согласно части (5) ст. 180 КоП РМ нарушение условий договора имущественного найма влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 50 до 100 условных единиц и на должностных лиц в размере от 100 до 300 условных единиц.

Считаем необходимым отменить часть (5) ст. 180 КоП РМ, т.к. нарушение условий договора имущественного найма влечет санкции, установленные гражданскими законами.

Согласно части (11) ст. 37 закона РМ «О жилье» при найме жилья, относящегося к публичному жилищному фонду, наниматель в случае задержки платежа уплачивает пеню в размере 0,01 % не оплаченной в срок суммы начиная с первого дня задержки платежа.

Кроме того, к нанимателю применяется ответственность, установленная частью (1) ст. 619 ГК РМ, согласно которой на денежные обязательства на срок просрочки начисляются проценты. За просрочку начисляется 5 % сверх процентной ставки, предусмотренной статьей 585, если законом или договором не предусмотрено иное. Доказательство нанесения меньшего ущерба допускается.

Согласно части (6) ст. 180 КоП РМ неосуществление в течение 6 последовательных месяцев платежей за услуги по техническому обслуживанию жилого дома, за другие коммунальные и некоммунальные услуги, невнесение квартплаты влекут наложение штрафа на физических лиц в размере от 10 до 50 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок 30 часов и наложение штрафа на юридических лиц – собственников нежилых помещений в жилом доме в размере от 100 до 300 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок от 30 до 60 часов.

Согласно пункту 5 Положения о порядке предоставления и оплаты жилищных, коммунальных и некоммунальных услуг для жилищного фонда, установки счетчиков учета расхода воды в квартирах и условиях отключения их от систем отопления и водоснабжения и подключения к этим системам, утвержденного постановлением Правительства РМ № 191 от 19 февраля 2002 года коммунальные услуги - это:

а) отопление индивидуальных домов, квартир, жилых помещений в общежитиях и помещений общего пользования в жилых домах и общежитиях;

б) снабжение горячей водой;

с) снабжение питьевой водой;

д) водоотведение;

е) вывоз твердых и жидких бытовых отходов;

ф) лифт;

г) техническое обслуживание и ремонт жилых домов с квартирами, общежитий с жилыми помещениями;

х) техническое обслуживание и ремонт внутридомового технического оборудования;

и) санитарная очистка мест общего пользования и прилегающей к жилому дому территории.

Согласно пункту 6 Положения некоммунальные услуги- это:

а) сеть проводного радиовещания;

б) кабельное телевидение;

с) услуги электросвязи;

д) обеспечение электрической энергией квартир, жилых помещений в общежитиях, мест общего пользования в жилых домах и функционирования лифтов;

е) обеспечение природным газом для газовых плит, бойлеров или устройств автономного отопления квартир;

ф) система противопожарного оповещения [5].

Считаем, что часть (6) ст. 180 КоП РМ следует отменить по следующим причинам.

1. Низкий уровень жизни большинства населения не даёт реальной возможности своевременно оплачивать коммунальные и некоммунальные услуги.

2. Несвоевременная оплата коммунальных и некоммунальных услуг влечет применение установленных гражданскими законами санкций в виде пени и процентов за несвоевременное исполнение денежных обязательств, установленных ст. 619 ГК РМ.

Согласно части (6) ст. 40 закона РМ «О тепловой энергии и продвижении когенерации» № 92 от 29 мая 2014 года размер пени за просрочку оплаты поставленной тепловой энергии является предметом соглашения, однако не может превышать средневзвешенную годовую процентную ставку по новым кредитам, выданным в национальной

валюте коммерческими банками в течение года, зафиксированную в предыдущем году и опубликованную в отчете Национального банка Молдовы [6].

Согласно части (7) ст. 40 этого закона поставщик вправе требовать предоплату в случае неоплаты потребителем счетов за поставленную тепловую энергию и прекращения теплоснабжения.

Согласно части (4) ст. 14 закона РМ «О кондоминиуме в жилищном фонде» № 913-XIV от 30 марта 2000 года (в редакции закона РМ № 37 от 19.03.2015 года О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты) в случае неоплаты соответствующей услуги в срок, указанный в счете-фактуре, потребителю начисляется пеня за каждый день просрочки. Размер пени не может превышать средневзвешенную годовую процентную ставку по кредитам, предоставленным коммерческими банками в национальной валюте за год, зарегистрированную в предыдущем году и опубликованную в отчете Национального банка Молдовы [7].

Согласно части (7) ст. 180 КоП РМ нарушение порядка избрания управляющего жилищным фондом влечет предупреждение или наложение штрафа на физических лиц в размере 20 условных единиц и на должностных лиц в размере от 50 до 100 условных единиц.

Согласно части (8) ст. 180 КоП РМ нарушение норм, касающихся учреждения, реорганизации или ликвидации ассоциации собственников приватизированного жилья или ассоциации сосособственников в кондоминиуме, влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере 100 условных единиц.

Порядок учреждения, реорганизации, ликвидации обществ владельцев приватизированных квартир и ассоциаций собственников в кондоминиуме установлен ГК РМ, законом РМ «О приватизации жилищного фонда» № 1324-XII от 10.03.1993 года [8], а также законом РМ «О кондоминиуме в жилищном фонде».

Согласно части (9) ст. 180 КоП РМ нарушение условий и сроков передачи земель, прилегающих к жилым домам, в управление ассоциаций сосособственников в кондоминиуме, ассоциаций собственников приватизированного жилья или жилищно-строительных кооперативов влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере 300 условных единиц.

Согласно части (10) ст. 180 КоП РМ необоснованный отказ в составлении актов о переводе жилого дома с баланса управляющего на

баланс ассоциации собственников в кондоминиуме или ассоциации собственников приватизированного жилья и нарушение после официального обращения руководящих органов ассоциации 30-дневного срока для принятия решения о переводе жилого дома с одного баланса на другой влекут наложение штрафа на должностных лиц в размере 300 условных единиц.

Согласно части (2) ст. 34 КоП РМ размер штрафа для физических лиц устанавливается в пределах от 1 до 150 условных единиц, а для должностных лиц – от 10 до 500 условных единиц.

Согласно части (1) ст. 9 КоП РМ при применении закона о правонарушениях учитываются характер и степень вреда совершенного правонарушения, личность правонарушителя и смягчающие или отягчающие обстоятельства.

Согласно части (1) ст. 41 КоП РМ наказание за правонарушение назначается в зависимости от характера и степени вреда, причиненного правонарушением, от характеристики лица и смягчающих и отягчающих ответственность обстоятельств.

При назначении штрафа за правонарушения административная комиссия должна учитывать требования ст. 9 и 41 КоП РМ.

Согласно части (11) ст. 180 КоП РМ Уклонение сторон от заключения договоров об оказании услуг коммунального и некоммунального хозяйства в жилом фонде в сроки и на условиях, установленных законодательством, влечет наложение штрафа на физических лиц в размере от 50 до 100 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок 30 часов и наложение штрафа на должностных лиц в размере от 100 до 300 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок от 30 до 60 часов.

Законодательство РМ не содержит четких указаний по вопросам заключения договоров об оказании услуг коммунального и некоммунального хозяйства в жилом фонде.

Согласно части (2) ст. 40 закона РМ «О тепловой энергии и продвижении когенерации» представителем потребителей многоквартирного дома является управляющий соответствующим жилищным фондом, который заключает договор о поставке тепловой энергии с поставщиком.

В законе не указано, в какие сроки управляющий жилищным фондом должен заключить договоры с потребителями.

Согласно пункту б) части (3) ст. 12 закона РМ «О публичных службах коммунального хозяйства» № 1402-XV от 24.10.2002 года поставщики оказывают услуги всем потребителям согласно договорам, заключенным непосредственно с потребителями или через посредников [9].

Данный закон не обязывает поставщиков заключать договоры непосредственно с потребителями и не устанавливает сроки заключения договоров, что затрудняет применение части (11) ст. 180 КоП РМ.

Решение административной комиссии о наложении штрафа может быть обжаловано в суд первой инстанции в соответствии со ст. 448 КоП РМ.

Согласно части (1) ст. 448 КоП РМ в течение 15 дней со дня уведомления о составлении протокола о правонарушении правонарушитель, потерпевший или их представитель, прокурор вправе обжаловать его в судебную инстанцию, в районе деятельности которой находится представляемый констатирующим субъектом орган.

Постановление административной комиссии может быть обжаловано в течение 15 дней после его вынесения.

Согласно части (2) ст. 448 КоП РМ жалоба на протокол о правонарушении и на решение административной комиссии подается в административную комиссию. Не позднее трех дней со дня подачи жалобы административная комиссия направляет жалобу и материалы дела о правонарушении в суд первой инстанции по месту нахождения административной комиссии.

Согласно части (5) ст. 448 КоП РМ решение по делу о правонарушении может быть обжаловано в течение 15 дней со дня его вынесения или уведомления о нем. В случае пропуска этого срока по уважительным причинам лицо, в отношении которого вынесено решение, восстанавливается в этом праве по его заявлению органом (должностным лицом), уполномоченным рассматривать жалобу.

Согласно части (3) ст. 448 КоП РМ подача жалобы приостанавливает исполнение наказания.

Согласно части (4) ст. 448 КоП РМ лицо, обжалующее решение о назначении наказания за правонарушение, освобождается от уплаты государственной пошлины.

В случае если исполненное постановление административной комиссии будет отменено решением суда, лицо, с которого взыскан

штраф и расходы по исполнению, имеет право требовать поворот исполнения.

Согласно ст. 157 Исполнительного кодекса Республики Молдова № 443-XV от 24.12.2004 года (далее – ИК РМ) (в редакции закона РМ № 143 от 02.07.2010 года) в случае отмены решения, приведенного в исполнение, и вынесения после нового рассмотрения дела решения об отклонении иска полностью или частично либо определения о прекращении производства или об оставлении заявления без рассмотрения судебная инстанция по своей инициативе выносит решение о возврате ответчику (должнику) за счет истца (взыскателя) всего того, что было взыскано по отмененному решению, а также исполнительных расходов [10].

Жалоба на решение административной комиссии рассматривается судом первой инстанции в соответствии со ст. 452-463 КоП РМ.

Решение суда первой инстанции может быть обжаловано в кассационном порядке в соответствии со ст. 465-474 КоП РМ.

БИБЛИОГРАФИЯ:

1. Официальный монитор РМ № 3-6 от 16.01.2009 г.
2. Официальный монитор РМ № 82-86 от 22.06.2002 г.
3. Официальный монитор РМ № 78-80 от 21.05.2010 г.
4. Официальный монитор РМ № 131-138 от 29.05.2015 г.
5. Официальный монитор РМ № 29-31 от 28.02.2002 г.
6. Официальный монитор РМ № 178-184 о ТК РМ 11.07.2014 г.
7. Официальный монитор РМ № 94-97 от 17.04.2015 г.
8. Официальный монитор РМ, специальный выпуск от 27.06.2006 г.
9. Официальный монитор РМ № 14-17 от 07.02.2003 г.
10. Официальный монитор РМ № 160-162 от 07.09.2010 г.

ISSN 2345-1858

E-ISSN 2345-1890

<http://usch.md/seria-stiinte-sociale>

**Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
(ediție semestrială)**

Seria „Științe Sociale”

Piața Independenței 1,
Cahul, MD-3909
Republica Moldova

tel: 0299 22481
e-mail: cercetareusc@gmail.com

Bun de tipar: 22.12.2015
Format: 17,6 cm x 25 cm
Coli de tipar: 5,62
Tirajul 120 ex.
Tipografia „CentroGrafic” SRL, Cahul
Tel. 0299 25949

**Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul: Științe Sociale -
ISSN 2345-1858**

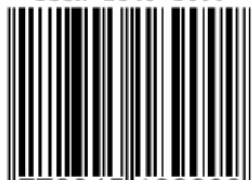
ISSN 2345-1858

9 772345 185001 >

**Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul: Științe Sociale -
<http://usch.md/seria-stiinte-sociale/> - E-ISSN 2345-1890**

ISSN 2345-1890

9 772345 189009 >